

Kwetsbare gezinnen in tijden van Corona

WAT IS DE IMPACT VAN DE CORONACRISIS OP KWETSBARE
GEZINNEN EN DE HULP DIE ZIJ NODIG HEBBEN?

Majone Steketee

Roos de Wildt

Mathilde Compagner

Marlinda van der Hoff

Bas Tierolf

Kwetsbare gezinnen in tijden van Corona

WAT IS DE IMPACT VAN DE CORONACRISIS OP KWETSBARE GEZINNEN EN
DE HULP DIE ZIJ NODIG HEBBEN?

Majone Steketeer
Roos de Wildt
Mathilde Compagner
Marlinda van der Hoff
Bas Tierolf

Utrecht, juni 2020

Inhoud

	Samenvatting	3			
1	Inleiding	5	6	Gevolgen van de coronacrisis volgens professionals	22
1.1	Achtergrond onderzoek	5	6.1	Impact op de mate van huiselijk geweld	22
1.2	Leeswijzer	6	6.2	Impact op de hulpbehoefte en geboden hulp	23
2	Monitoring: hoe veilig is het in de gezinnen?	7	6.3	Impact op eigen werksituatie en de interne en externe samenwerking	26
2.1	Geweld neemt niet toe	7	6.4	Wat valt op?	27
2.2	Specifieke coronavragen in de vragenlijst	8	7	Betekenis voor de aanpak van geweld in gezinnen tijdens de	
2.3	Conclusie	9		coronacrisis en in de toekomst	29
3	Participanten aan de interviews	10	7.1	Samenvattende conclusies	29
4	Gevolgen van de coronacrisis volgens ouders	13	7.2	Mogelijke aandachtspunten voor de praktijk	30
4.1	Impact op de levenssituatie	13		Bijlagen	
4.2	Impact op geweld, spanningen en conflicten	13	1	Informatie lopend onderzoek: effect aanpak huiselijk geweld en	
4.3	Impact op hulpbehoefte en geboden hulp	16		kindermishandeling	34
4.4	Wat valt op?	18	2	Extra vragen toegevoegd aan lopend kwantitatief onderzoek	35
5	Gevolgen van de coronacrisis volgens kinderen	19	3	Verkorte weergave van topiclijsten voor de interviews	38
5.1	Gevolgen voor de levenssituatie	19			
5.2	Gevolgen voor geweld, spanningen en conflicten	20			
5.3	Impact op hulpbehoefte en geboden hulp	20			
5.4	Wat valt op?	20			

Samenvatting

De gevolgen van de coronacrisis zijn voor iedereen in Nederland groot. Er zijn schrijnende voorbeelden van gezinnen die onder druk staan, kinderen met groeiende (leer)achterstanden en toenemende eenzaamheid onder jongeren en ouderen. Zorgen zijn er vooral om kwetsbare gezinnen die noodgedwongen voornamelijk thuis zijn vanwege de maatregelen die het Kabinet heeft genomen om het coronavirus in te dammen. Om zicht te krijgen op de situatie in kwetsbare gezinnen, en op de hulpverlening die zij tijdens de crisis ontvangen, deed het Verwey-Jonker Instituut, met ondersteuning van de Augeo Foundation en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) onderzoek naar de impact van de coronacrisis op de veiligheid in kwetsbare gezinnen.

We voerden twee onderzoeken uit onder kwetsbare gezinnen, dat wil zeggen gezinnen die gemeld zijn vanwege vermoedens van partnergeweld of kindermishandeling of waar bij een van de kinderen sprake is van een jeugdbeschermingsmaatregel.

Het eerste onderzoek betreft een monitoringsonderzoek naar de veiligheid in deze gezinnen ten tijde van de coronacrisis. Hiervoor zijn de resultaten gebruikt van ouders en kinderen die reeds deelnamen aan een lopend effectonderzoek naar geweld in gezinnen en tijdens de coronacrisis aan de beurt waren voor een vervolgmeting. Drie weken nadat de maatregelen van kracht waren, zijn er een aantal specifieke vragen rondom de impact van de coronacrisis toegevoegd. Nagegaan is of deze respondenten meer geweld rapporteren dan de respondenten die in de periode januari/februari, dus voor de corona maatregelen, de vragenlijsten invulden.

Het tweede onderzoek bestaat uit kwalitatieve interviews met ouders, kinderen en professionals over de impact van de coronacrisis op de mate en ernst van conflicten in gezinnen, de geboden hulp, ervaring van deze hulp en hulpbehoefte.

Uit het monitoringsonderzoek komt naar voren dat volgens de ouders en kinderen het geweld nauwelijks is veranderd. Er is geen verschil in het aantal gezinnen waar sprake is van geweld noch in het aantal gerapporteerde geweldsincidenten. In gezinnen die het

afgelopen jaar bekend waren geraakt bij hulpverleners vanwege huiselijk geweld, is geen sprake van een toename van geweld sinds de coronamaatregelen. Dat het geweld niet is toegenomen betekent echter niet dat de situatie niet ernstig is in veel gezinnen. Bij de meeste gezinnen is voor en tijdens de coronacrisis sprake van een zorgelijke situatie: in twee derde van de gezinnen is sprake van geweld, en in de helft van de gezinnen is sprake van veelvuldig (meer dan 22 incidenten op jaarbasis) of ernstig geweld.

Het onderzoek laat zien dat deze kwetsbare gezinnen te maken hebben met spanningen en stress. Het monitoronderzoek lijkt erop te wijzen dat de coronamaatregelen niet veel veranderd hebben als het gaat om de opvoedstress of onveiligheid van het gezin. Opvallend is echter dat vooral tieners aangeven dat de situatie thuis verbeterd is na de coronacrisis (ondanks de ongeveer gelijk gebleven aantallen geweldsincidenten). De door hen ervaren emotionele onveiligheid is verminderd, alhoewel zij zich nog steeds significant onveiliger voelen dan hun leeftijdsgenoten. Ook de traumaklachten en het alcoholgebruik zijn verminderd, ook hier geldt dat het nog steeds meer is dan tieners waar geen geweld thuis speelt. Een mogelijke reden voor deze uitkomsten is te vinden in de kwalitatieve interviews: hieruit blijkt dat tieners het thuis wel prettig vinden door het wegvallen van de schooldruk, het in eigen tempo schoolwerk kunnen maken, en minder hulpverleners die over de vloer komen.

In de vragenlijsten geeft de helft van de ouders en kinderen aan dat de coronacrisis niet tot meer spanningen of opvoedproblemen leidt. Iets meer dan de helft van de kinderen en ouders geeft aan dat zij meer op elkaar aangewezen zijn, maar elkaar ook meer vertrouwen en beter leren met elkaar om te gaan.

In de interviews geven alle ouders en kinderen aan dat, hoewel er soms spanningen zijn, dit niet leidt tot escalatie van conflicten. Ouders en kinderen geven aan dat zij meer geneigd zijn om te zoeken naar oplossingsstrategieën om met elkaar om te gaan in het gezin. Risicofactoren voor geweld en conflicten zijn het ontbreken van opvang voor de

kinderen, psychische of gedragsproblematiek van kinderen, thuiswerken combineren met het ouderschap en wegvallende hulp voor de kinderen. Beschermende factoren zijn de handvatten die door eerdere hulp zijn gegeven om geweld te voorkomen, bestaande hulp die het gezin ondersteunt in deze tijd en ruimte in en om huis waar ouders of de kinderen kunnen ontladen (bijvoorbeeld eigen slaapkamer, tuin of natuur). Zowel ouders als kinderen geven aan dat het ook rustig is omdat er niet meer zoveel hulpverleners over de vloer komen (zie ook het onderzoek van De Kinderombudsman, 2020).¹

Opvallend is wel dat zowel kinderen als ouders aangeven dat er geen sprake is van escalatie van het geweld, terwijl uit de kwantitatieve data blijkt dat er nog in de helft van de gezinnen sprake is van geweldsincidenten. Uit de interviews met de kinderen blijkt dat het afgelopen jaar de problemen in het gezin minder zijn geworden omdat ouders zijn gescheiden of dat er hulp aan het gezin wordt geboden. Uit het monitoringonderzoek blijkt dat inderdaad het aantal geweldsincidenten ten opzichte van het jaar daarvoor enorm is afgenomen in deze specifieke gezinnen.

Uit de interviews met professionals komt naar voren dat de handelingsbereidheid van allerlei partijen om in contact te blijven met deze gezinnen groot is ten tijde van de coronamaatregelen. Professionals zijn zeer inventief in het in contact blijven met deze kwetsbare gezinnen die al in beeld zijn bij de hulpverlening. Er wordt veelvuldig ge(beeld) belt, maar er wordt ook gebruik gemaakt van alternatieve vormen van contact zoals een wandeling in het park met de kinderen, vragen om filmpjes van ouders van de zeer jonge kinderen, of het brengen van een cadeau dat aangevraagd is bij het crisisfonds.

Om behoefte aan ontlasting van de thuissituatie te realiseren hebben verschillende professionals ook noodopvang voor de kinderen aangevraagd. Uiteindelijk worden ouders, als professionals zich echt zorgen maken, ook nog uitgenodigd om naar de instelling te komen.

Maar zowel ouders als professionals geven aan dat dit soort digitaal contact echte verdieping moeilijk maakt: het is meer een vinger aan de pols. Professionals blijven onzeker of zij een goed beeld hebben van de veiligheid van de gezinsleden en met name de kinderen. Zij missen observaties van de thuissituatie, het non-verbale gedrag en 1-op-1 gesprekken met de garantie dat iemand alleen is voor een goede risicotaxatie. Tevens lopen professionals bij het beeldbellen geregeld tegen technische issues aan, zo kunnen ze bijvoorbeeld niet tegelijkertijd beeldbellen en in het ICT-systeem van het werk werken of zijn veel beeldmethodes niet toegestaan in verband met de privacy-wetgeving.

Deze coronacrisis levert ook winst op waarvan geleerd kan worden. De interne en externe samenwerking verloopt efficiënter en de professionals voelen zich meer gesteund door het managementteam in hun zoektocht om de gezinnen te blijven ondersteunen. Daarentegen is het juist moeilijker om hulp op te starten bij gezinnen die eerder nog geen hulp ontvingen.

Over het algemeen zijn ouders vaker positief over hulpverlening als zij dit voor de coronacrisis ook al waren. Als zij voor de coronacrisis al niet tevreden waren over de hulpverlening dan zijn ze dat tijdens de coronacrisis ook niet. De hulpbehoefte is op de meeste gebieden vergelijkbaar met voor de coronacrisis, met uitzondering van gezins- en opvoedondersteuning. Verschillende ouders geven aan meer begeleiding vanuit school te verwachten met huiswerk, voor hun kind en/of zichzelf. Als ouders ontevreden zijn over de ontvangen steun en hulp, gaat dit over de frequentie van het contact met de gezinsvoogd, of er is een situatie waarbij er een wisseling is van hulpverlener of het soort hulp.

¹ De Kinderombudsman (mei 2020). Als je het ons vraagt? Een QuickScan van de ervaringen van kinderen en jongeren ten tijde van Corona. Geraadpleegd van: <https://www.dekinderombudsman.nl/publicaties/als-je-het-ons-vraagt-een-quickscan-van-de-ervaringen-van-kinderen-en-jongeren-ten-tijde-van-corona>.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond onderzoek

Noodgedwongen hebben mensen de afgelopen maanden voornamelijk thuis gezeten vanwege de coronacrisis en de maatregelen die het Kabinet heeft genomen om het coronavirus in te dammen. Dit geldt ook voor kwetsbare gezinnen, dat wil zeggen gezinnen die al voor de coronacrisis gemeld zijn vanwege vermoedens van partnergeweld of kindermishandeling of waarbij een van de kinderen sprake is van een jeugdbeschermingsmaatregel. Enerzijds is het aannemelijk dat spanningen in deze tijd in kwetsbare gezinnen zijn opgelopen. Anderzijds leggen de maatregelen beperkingen op die van invloed zijn op de verlening van hulp en ondersteuning aan deze kwetsbare gezinnen. Verschillende experts hebben daarom in de media-aandacht gevraagd voor het thema huiselijk geweld en kindermishandeling. Zij verwachtten dat de sluiting van de scholen, het thuiswerken en zo veel mogelijk thuisblijven stress zou kunnen opleveren voor gezinsleden van kwetsbare gezinnen. Daarnaast zou er mogelijk sprake zijn van meer stress bij ouders door verlies van werk en inkomen en (dreigende) schulden.

Om daadwerkelijk zicht te krijgen op de situatie in de gezinnen, en op de hulpverlening die zij tijdens de crisis ontvangen, heeft het Verwey-Jonker Instituut, met ondersteuning van de Augeo Foundation en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) twee onderzoeken uitgevoerd. In deze rapportage worden de resultaten van deze beide onderzoeken beschreven, maar eerst worden de onderzoeken onderstaand kort toegelicht.

Onderzoek 1: Monitoring: hoe veilig is het in de gezinnen?

Met steun van Augeo is onderzocht of geweld in kwetsbare gezinnen is toegenomen tijdens de coronacrisis. Voor deze analyse is gekeken naar de mate van geweld die gezinnen rapporteren, in een lopend onderzoek naar 'de effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling' (zie Bijlage 1 voor meer achtergrondinformatie over het lopende effectonderzoek).

In het kader van dit lopende effectonderzoek worden vragenlijsten afgenomen bij gezinnen die gemeld zijn bij Veilig Thuis of een gecertificeerde instelling. De gezinnen zijn gemeld bij Veilig Thuis of een gecertificeerde instelling, vanwege vermoedens van geweld of vermoedens dat de ontwikkeling van een kind ernstig in gevaar is. Het zijn allen gezinnen waar de melding inmiddels een jaar geleden heeft plaats gevonden.

In het kader van het door Augeo gesteunde monitoringsonderzoek naar de veiligheid in gezinnen ten tijde van corona is gekeken of gezinnen die na aanvang van de lockdown op 16 maart deelnamen aan het lopende effectonderzoek meer geweld rapporteerden, dan gezinnen die de deelnamen voor de beperkende maatregelen in werking traden. Ook zijn er drie weken nadat de maatregelen van kracht waren, een aantal specifieke vragen rondom de impact van de coronacrisis toegevoegd, die ook zijn meegenomen in de analyse (zie Bijlage 2). Zo is direct informatie verkregen over de mogelijke invloed van de coronacrisis op de situatie in de gezinnen en de hulp aan de gezinnen. In totaal zijn vanuit het lopende effectonderzoek de resultaten gebruikt van 159 respondenten die vóór de lockdown² de vragenlijst invulden en van 87 respondenten die na de lockdown de vragenlijsten invulden. Van deze laatste groep hebben 38 respondenten de aanvullende coronavragen ingevuld. Door beide groepen te vergelijken is gekeken of er een verschil is in de vorm en mate van geweld in deze gezinnen. De methode van het monitoringsonderzoek in het kader van dit onderzoek is nader toegelicht in hoofdstuk twee.

² In dit rapport wordt gesproken van lockdown om te refereren naar de maatregelen die als onderdeel van de intelligente lockdown in Nederland op 16 maart 2020 van kracht zijn gegaan om het coronavirus in te dammen. .

Onderzoek 2: Wat is de impact van de coronacrisis op de hulp en ondersteuning aan kwetsbare gezinnen?

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft een onderzoek ondersteunt naar hulpverlening, ten tijde van de huidige coronacrisis, aan gezinnen waar geweld speelt of heeft gespeeld. De volgende vraag stond centraal in dit onderzoek: ‘Wat is de impact van de coronacrisis op de veiligheid in het gezin, de geboden hulp en hulpbehoefte?’ In het kader van dit onderzoek is gekeken hoe ondersteuning en hulp aan kwetsbare gezinnen eruit ziet ten tijde van de lockdown. Hebben professionals voldoende zicht op de veiligheid in het gezin en hoe wordt hulp geboden? Ook is nagegaan hoe deze kwetsbare gezinnen de hulp ervaren en welk effect de verandering in hulp op de situatie en het welbevinden van de gezinsleden heeft.

In het kader van dit onderzoek zijn telefonische semigestructureerde interviews gehouden met 30 ouders en 9 kinderen van gezinnen die recent (d.w.z. het afgelopen jaar) te maken gehad hebben met huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Tevens zijn er semigestructureerde interviews gehouden met 13 hulpverleners. Voor dit onderzoek zijn respondenten uit het lopende effectonderzoek benaderd die hebben aangegeven mee te willen werken aan een mondeling interview. Dit betrof met name mensen die recent deelnamen aan een vervolgmeting of die aan een eerder casusonderzoek deelnamen. De professionals zijn geworven via contacten van onderzoekers uit eerdere onderzoeken. Hierbij is gestreefd naar variatie in typen hulporganisaties.

De korte semigestructureerde interviews zijn afgenomen via (beeld)bellens, waarbij stagiairs een gespreksverslag maakten. Door middel van een getrapte analyse zijn de interviews geanalyseerd op volgende thema's: impact van de coronacrisis op i) de gewelds- en onveiligheidsproblematiek ii) ervaringen in het contact met professionals, en iii) hulpbehoefte.

Daarnaast zijn de verslagen van de interviews geanalyseerd op welke risicofactoren er spelen, en welke beschermende factoren en veerkracht er in het gezin aanwezig zijn om met deze situatie om te gaan. De methode van het kwalitatieve onderzoek, ook in het kader van dit coronaonderzoek, is nader toegelicht in hoofdstuk drie.

1.2 Leeswijzer

De opbouw van het rapport is als volgt. In hoofdstuk twee bespreken we de resultaten van het monitoringsonderzoek naar de veiligheid van gezinnen ten tijde van de coronacrisis. Daarna beschrijven we in het derde hoofdstuk de participanten aan de interviews. Vervolgens bespreken we voor elke categorie participanten die deelnamen aan de kwalitatieve interviews de resultaten. In hoofdstuk vier bespreken we de impact van de coronacrisis vanuit het perspectief van de ouders, in hoofdstuk vijf wat betreft het perspectief de kinderen en in hoofdstuk zes hoe de professionals de coronacrisis ervaren in relatie tot deze kwetsbare gezinnen. In het laatste hoofdstuk bespreken we de betekenis van de resultaten voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling nu en voor de toekomst, aan de hand van een aantal mogelijke aandachtspunten voor de praktijk.

2 Monitoring: hoe veilig is het in de gezinnen?

Het Verwey-Jonker Instituut heeft onderzocht of geweld in kwetsbare gezinnen is toegenomen tijdens de coronacrisis. Voor deze analyse is gekeken of er een verschil is in hetgeen gezinnen in het lopende onderzoek naar 'de effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling' rapporteren voor en na de aanvang van de intelligente of gedeeltelijke lockdown op 16 maart.

Het onderzoek maakt deel uit van een grootschalig onderzoek naar de effectiviteit van de aanpak van partnergeweld en kindermishandeling dat in 13 Veilig Thuis-regio's loopt (zie Bijlage 1). Het Verwey Jonker Instituut volgt hiervoor anderhalf jaar lang zo'n 1200 gezinnen nadat zij gemeld zijn vanwege vermoedens van huiselijk geweld. De hoofdvragen van dit onderzoek zijn: lukt het om het geweld in gezinnen te stoppen en neemt het welbevinden van ouders en kinderen toe?

1200 ouders en 1500 kinderen vullen zelf een groot aantal vragenlijsten in over de mate van geweld en allerlei (gezins)problemen en klachten.

De vraag is of de gezinnen die aan het grootschalige onderzoek hebben deelgenomen vanaf de coronacrisis meer geweld rapporteren dan de gezinnen die de vragenlijsten invulden voor de beperkende coronamaatregelen. Dit kan een indicatie geven of er inderdaad sprake is van meer, minder of vergelijkbaar geweld in de gezinnen ten tijde van de coronacrisis. Voor deze vergelijking zijn de vragenlijsten gebruikt die in januari en februari 2020 zijn afgenomen bij gezinnen die gemeld waren bij Veilig Thuis of een gecertificeerde instelling. Dit betreft 159 gezinnen. Deze interviews zijn vergeleken met de vragenlijsten die na de lockdown periode zijn afgenomen. Dit betreft 87 gezinnen. Het betreft gezinnen die deelnemen aan het lopende effectonderzoek en het gaat om kwetsbare gezinnen waar sprake is van geweld. De gezinnen zijn gemeld bij Veilig Thuis of een gecertificeerde instelling, vanwege vermoedens van geweld. Het zijn allen gezinnen waar de melding inmiddels een jaar geleden heeft plaats gevonden en bekend zijn bij de hulpverlening.

2.1 Geweld neemt niet toe

De resultaten laten geen verschil zien in het aantal incidenten geweld dat in gezinnen plaatsvindt voor en tijdens de coronacrisis. Er wordt geen significant verschil gevonden ten aanzien van de coronacrisis (met als lockdown datum 16 maart) tussen het percentage gezinnen waar 'geen', 'matig' of 'ernstig' geweld plaatsvindt (zie tabel 1). Wel blijkt dat in meer dan twee op de drie gezinnen een jaar na de melding nog steeds sprake van geweld. In de helft van de gezinnen is zelfs sprake van veelvuldig of ernstig geweld. (Veelvuldig wil zeggen: meer dan 22 incidenten op jaarbasis. Ernstig: alle vormen van kindermishandeling (ongeacht frequentie) en ernstige vormen van psychisch, fysiek of seksueel partnergeweld, zoals dreigen met de dood, wapengebruik of geweld dat heeft geleid tot letsel). Hoewel het zeer zorgelijk is dat een jaar na melding nog steeds sprake is van veel en ernstig geweld, lijkt dat niet toegenomen te zijn door de lockdown.

Ook wat betreft het aantal geweldsincidenten is er geen verschil tussen de groep die de vragenlijst heeft ingevuld voor de coronacrisis en na 16 maart, respectievelijk gemiddeld 18 incidenten voor en 20 incidenten na de lockdown. Er lijken iets minder incidenten partnergeweld gerapporteerd te worden tijdens dan voor de lockdown. Voor zowel partnergeweld als kindermishandeling gerapporteerd door de ouders zelf en de kinderen is er geen significant verschil tussen beide groepen. Tieners rapporteren minder mishandeling, terwijl voor ouders dit juist andersom is, maar er is geen sprake van significantie.

Wel moet er opgemerkt worden dat er sprake is van een enorme daling van geweldincidenten in het afgelopen jaar. Uit de eerste meting, vlak na de melding bij VT of een gecertificeerde instelling, weten we dat gemiddeld 71 geweldsincidenten op jaarbasis voorkwamen. Nu is dat gemiddelde 20 geweldsincidenten voor de gezinnen die de vragenlijst tijdens de lockdown een jaar later opnieuw hebben ingevuld.

Tabel 1: Percentage gezinnen waar wel of geen geweld is voor en na de lockdown

Aantal gezinnen	Voor coronacrisis (n=159)	Na 16 maart (n=87)
Geen geweld	32,1%	28,7%
Matig geweld	17,6%	18,2%
Veelvuldig of ernstig geweld	50,3%	53,3%

Ouders en kinderen is gevraagd naar de mate waarin zij zich veilig voelen thuis. Het algemene gevoel van veiligheid van ouders is voor of na 16 maart gelijk. Datzelfde geldt voor de emotionele veiligheid van kinderen, dat wil zeggen dat ook kinderen zich tijdens de lockdown niet onveiliger voelen dan ervoor. Maar nog steeds veel onveiliger dan kinderen die geen geweld thuis meemaken. Opvallend is dat voor tieners de emotionele veiligheid op alle vlakken significant toeneemt tijdens de lockdown. Het meest neemt de schaal 'Constructieve Familie Relaties' toe, de schalen 'emotionele reactiviteit', 'vermijden en bemoeien' en 'destructieve familierelaties' nemen allen significant af, dit duidt erop dat de emotionele veiligheid op al deze vlakken is toegenomen voor tieners na 16 maart. Ook traumaklachten en alcoholgebruik zijn bij tieners lager tijdens de lockdown. Ondanks deze verbetering geldt dat deze tieners zich gemiddeld onveiliger voelen en meer traumaklachten hebben dan jongeren waar geen geweld speelt. Voor ouders en kinderen zijn de traumaklachten hetzelfde voor als na 16 maart.

2.2 Specifieke coronavragen in de vragenlijst

Aan de vragenlijst die de ouders en kinderen invullen zijn aan het einde een aantal vragen toegevoegd die specifiek over corona gaan. 26 ouders en 12 kinderen/jongeren hebben deze vragen ingevuld. In twee gezinnen wonen de kinderen niet meer thuis, en in vier gezinnen gaan de kinderen nog steeds naar de opvang of school. Ruim meer dan de helft van de ouders (58%) geeft aan dat zij vinden dat de situatie niet veranderd is sinds de coronamaatregelen van kracht zijn. Maar één op de drie ouders vindt dat de gezinssituatie veranderd is.

De helft van de ouders geeft aan dat zij meer op elkaar aangewezen zijn en elkaar meer vertrouwen en beter met elkaar leren omgaan. Maar drie ouders (12%) geven aan dat er meer spanningen in huis zijn sinds de coronacrisis en dat zij het lastiger vinden om de kinderen te corrigeren. Vijf ouders (20%) geven aan dat zij meer stress ervaren.

Drie kinderen (25%) die de vragenlijst hebben ingevuld, gaan nog steeds (deels) naar school. De helft van de kinderen vindt dat de situatie thuis wel veranderd is sinds de coronacrisis. Ze zijn meer op elkaar aangewezen, vertrouwen elkaar meer, leren beter met elkaar om te gaan. Vier kinderen (33%) geven aan dat er meer spanningen in huis zijn en ervaren meer stress. Maar geen van de kinderen voelt zich onveilig. De ruzies met broers of zussen zijn meestal hetzelfde of toegenomen. De conflicten met (stief) ouders zijn of het hetzelfde gebleven of afgenomen. Maar één kind rapporteert dat het is toegenomen.

2.3 Conclusie

Een eerste conclusie is dat er in deze kwetsbare gezinnen, die al in beeld zijn van de instellingen, vanwege geweld in het gezin er niet zoveel veranderd is als gevolg van de coronacrisis. Een aantal ouders ervaart wel meer stress, andere ouders geven aan dat er meer rust is in de thuissituatie, dat men elkaar beter leert kennen, meer elkaar vertrouwt. Met name ten aanzien van de pubers lijken er meer positieve gezinsrelaties te ontstaan en minder onveiligheid.

Een tweede voorlopige conclusie is dat gezinnen die al gemeld waren bij Veilig Thuis of een gecertificeerde instelling niet zozeer meer problemen of geweldsincidenten ervaren als gevolg van de lockdown, maar dat er problemen of stress in het gezin spelen omdat de vaak bestaande steun-of hulpstructuren zijn weggevallen. Tegelijkertijd zijn er ook signalen dat door het wegvalen van het steunsysteem het zelfregulerend vermogen van de ouders gestimuleerd wordt. Er kan immers niet meer terug gevallen worden op de hulpverlening.

Hoewel uit deze cijfers blijkt dat de problemen niet zijn toegenomen als gevolg van de maatregelen ten tijde van de coronacrisis, is eveneens duidelijk dat in de meeste gezinnen nog steeds sprake is van geweld. Men zou kunnen zeggen dat deze gezinnen al te maken hebben met een geïsoleerde positie waardoor zij de lockdown als minder stressvol ervaren dan in veel niet kwetsbare gezinnen gebeurt. Veel van deze gezinnen houden immers het sociale netwerk en professionals al op een afstand om geen aandacht te vestigen op de spanningen in het gezin en de mogelijke dreiging van geweld.

3 Participanten aan de interviews

In dit hoofdstuk geven we een korte beschrijving van de respondenten die zijn geïnterviewd met betrekking tot de impact van de coronacrisis op de hulp en ondersteuning aan kwetsbare gezinnen. In het kader van dit onderzoek zijn 30 ouders (zie Hoofdstuk 4), 9 kinderen (zie Hoofdstuk 5) en 13 professionals (zie Hoofdstuk 6) geïnterviewd. Voor de geïnterviewde ouders en kinderen geven we ook inzicht in de situatie van deze respondenten vóór de coronacrisis begon.

De inzichten uit de interviews geven een beeld van hetgeen er speelt in de betreffende kwetsbare gezinnen. De resultaten zeggen iets over patronen die spelen binnen de doelgroep, maar niet over frequentie: we weten dus niet hoe groot de groep is waar het relatief goed gaat en de groep waar het echt slechter gaat. De Veilig Thuis melding of de oplegging van een jeugdbeschermingsmaatregel, waardoor de gezinnen bij dit onderzoek in beeld zijn gekomen, hebben minimaal een jaar tot anderhalf jaar geleden plaatsgevonden. Hierdoor kan het zijn dat - mede door de hulp die is geboden - (gewelds) problematiek is afgenomen door handvatten die het gezin heeft gekregen om geweld te voorkomen, of waarbij door de echtscheiding en/of uithuisplaatsing van kinderen de problemen minder zijn geworden. Ook kunnen we dus vanuit het perspectief van de doelgroep geen beeld geven over gezinnen die nog niet in beeld zijn bij Veilig Thuis of de Jeugdbescherming en waarbij wel onveiligheidsproblematiek speelt.

Totaaloverzicht respondenten uit kwetsbare gezinnen

Bekend bij ³	Mannen	Vrouwen	Kinderen
Veilig Thuis	4	12	5
Jeugdbescherming	9	5	4
Totaal	13	17	9

Ouders

In totaal zijn 13 vaders en 17 moeders gesproken, waaronder 2 stellen. In totaal zijn dus ouders van 28 unieke gezinnen gesproken. Van deze 28 gezinnen bestonden er 8 uit tweeoudergezinnen, in de overige gevallen ging het om eenoudergezinnen. De meeste gezinnen telden twee tot drie kinderen. In sommige gezinnen ging het om meer kinderen (in het maximale geval 12 kinderen), maar in die gevallen woonden niet meer alle kinderen (altijd) thuis. Indien een van de biologische ouders van het kind niet meer bij in het gezin woonde, had circa twee derde van de kinderen nog omgang met de andere biologische ouder en dus ook de ouder nog contact met de ex-partner. In circa twee derde van de gezinnen werkte minimaal een van de ouders (variërend van kapster tot vastgoedmanager); in de andere gezinnen was vaak sprake van een uitkering. Ook zaten een tweetal gezinnen in de schuldsanering. Kinderen volgden meestal onderwijs. De kinderen die geen onderwijs meer volgden zaten in een overgangsfase naar een nieuwe opleiding of werkten al.

De meest voorkomende oorzaak voor de Veilig Thuis melding of de opgelegde jeugdbeschermingsmaatregel destijds was een conflictscheiding en/of omgangsproblematiek; dit speelt in circa twee derde van de gezinnen. Hoewel in de interviews niet diepgaand is ingegaan op de situatie ten tijde van de relatie voor de conflictscheiding, vertelden verschillende ouders eerder te maken hebben gehad met geweld door hun partner of mishandeling van de kinderen door hun ex-partner. Bij de andere circa een derde van de gezinnen was de oorzaak van de Veilig Thuis melding of jeugdbeschermingsmaatregel kindproblematiek bij een of meerdere kinderen in het gezin en in één gezin was sprake van seksueel misbruik door een grootouder van de kinderen.

Ongeveer een kwart van de ouders vertelt zelf met psychische/gedragsproblematiek te kampen, namelijk autisme, ADHD, PDD-NOS en/of PTSS. Dit wordt vooral door vrouwen naar voren gebracht. Daarnaast vertelt een deel over psychische/gedrags-

³ Reden deelname aan huidige onderzoek, echter een deel van de respondenten bekend bij Veilig Thuis is ook bekend bij de Jeugdbescherming en andersom.

problematiek van hun ex-partners. Daarnaast vertellen veel ouders dat sprake is van kindproblematiek bij een of meerdere kinderen, waaronder gedragsproblematiek van de kinderen zoals autisme, ADHD of ADD (minimaal 7 gezinnen), psychische problematiek zoals een angststoornis, traumaklachten of PTSS (minimaal 7 gezinnen) en minder/meer/andersbegaafdheid/ontwikkelaachterstand (minimaal 5 gezinnen).

In alle gezinnen is in het verleden naast Veilig Thuis of Jeugdbescherming aanvullende hulp geweest. Op het moment dat de coronacrisis uitbrak ontvingen 7 gezinnen geen enkele vorm van formele hulp meer; in de andere 21 gezinnen was nog wel formele hulp betrokken.⁴ Vaak ging het om hulp gericht op het gezin: betrokkenheid van de jeugdbescherming (in ieder geval 14 gezinnen), gezinsbrede hulp⁵ (in ieder geval 10 gezinnen), rondom scheiding (4 gezinnen); Reclassering (1 gezin); Jeugdreclassering (1 gezin), wijkagent (2 gezinnen). In ruim een kwart van de gezinnen die nog hulp ontving, kreeg de ouder persoonlijke hulp; vaak zijn het vooral vrouwen die nog hulp krijgen. Persoonlijke hulp aan de ouders varieerde van een life coach (1 gezin), praktijkondersteuner huisarts (1 gezin), tot intensievere psychische/GGZ-traumahulp (4 gezinnen). Daarbij werd vaak ook hulp geboden op andere leefgebieden. Hulp gericht op de kinderen betrof met name psychische/GGZ/trauma-hulp (7 gezinnen), speciaal onderwijs/opvang/dagbesteding (6 gezinnen), instelling/pleeggezin/gezinshuis (5 gezinnen), logopedie (2 gezinnen). Buiten de formele hulp om, krijgen verschillende gezinnen hulp vanuit het sociale netwerk, zoals oppas voor de kinderen.

Kinderen

In totaal zijn er 9 kinderen gesproken in de leeftijd van 9 t/m 18 jaar (5 meisjes, 4 jongens), afkomstig uit 7 verschillende gezinnen. Bijna iedereen woont nog thuis, op een meisje na dat op een woongroep woont. Van de kinderen die thuis woonden, was bij 4 kinderen sprake van een traditioneel of samengesteld gezin en bij 4 kinderen was sprake van een alleenstaande ouder (namelijk moeder, waarbij één kind de helft van de week bij de vader verbleef). Het meisje dat op een woongroep woont, krijgt 24 uur begeleiding en gaat binnenkort over op zelfstandig wonen met ambulante begeleiding. Zij logeert circa twee keer per week bij haar vader, een keer per week bij haar moeder en af en toe bij haar opa en oma. Een deel van de moeders van de kinderen is fulltime huismoeder, een ander deel van de moeders heeft naast het moederschap wel werk. Indien de vader in beeld was, dan werkte hij. Alle kinderen volgen onderwijs (2 kinderen gingen naar de basisschool, 4 kinderen naar de middelbare school en 3 kinderen volgen een mbo-opleiding); echter bij één van hen lag het onderwijs al voor de coronacrisis stil omdat zij eerst intensieve hulp nodig had voor persoonlijkheidsproblematiek.

Bij 5 kinderen raakte Veilig Thuis bij het gezin betrokken en bij 4 kinderen de Jeugdbescherming. Bij 6 kinderen was met name sprake van spanningen en conflicten tussen de ouders, bijvoorbeeld één van de moeders scheidde van de vader van de kinderen vanwege zijn alcoholverslaving en bedreigingen. Bij de andere 3 kinderen was met name sprake van kindproblematiek van henzelf of hun broer of zus, zo was bij 2 kinderen sprake van een uithuisplaatsing (of van hunzelf of van een broer of zus). Veel kinderen (of soms hun ouders) vertellen dat de mate van spanningen en conflicten een aantal jaar vóór de coronacrisis erger waren dan toen de coronacrisis begon. Deze spanningen en conflicten waren vóór de coronacrisis al afgenomen of doordat hun moeder bij hun vader is weggegaan, door de hulp, of doordat het kind vertelt zelf een knop omgezet te hebben of volwassener is geworden. In de gezinnen ontvangt bij 3 kinderen een brus ook hulp in de vorm van EMDR, systeemtherapie of psycho-educatie en emotieregulatie. Een kind vertelt dat zijn moeder hulp krijgt van het autismecentrum.

4 Op basis van het verhaal van de respondent is dit zoveel mogelijk gecategoriseerd. Echter, soms waren veel instanties betrokken of bleek uit het verhaal van de respondent onvoldoende waaronder het viel.

5 Dit betreft ambulante gezins- of opvoedondersteuning, ambulante jeugdhulp of systeem/gezinstherapie.

Bij aanvang van de coronacrisis ontvingen 5 kinderen geen hulp meer (sommigen ontvingen dit wel in het verleden), de andere 4 kinderen ontvingen op het moment van de coronacrisis nog wel persoonlijke hulp. De persoonlijke hulp gaat in alle gevallen om psychische hulp, namelijk EMDR vanwege nachtmerries over zijn vader, systeemtherapie vanwege de eerdere periode met zijn vader, psycho-educatie en schematherapie in verband met een angststoornis om naar school te gaan en psychische hulp voor impulsiviteit door persoonlijkheidsproblematiek.

Professionals

In totaal zijn 13 professionals gesproken, werkzaam als professional in de psychische/GGZ/trauma-hulp, soms specifiek gericht op huiselijk geweld (5), als vertrouwensarts of medewerker front office bij Veilig Thuis (3), als wijkteammedewerker binnen een team gericht op complexe gezinnen (2), als ambulante professionals gericht op huiselijk geweld of complexe gezinssituaties (2) en als ambulante professional voor een organisatie die zich richt op mensen met een lichtverstandelijke beperking (1). De meeste gesproken professionals hebben veel ervaring met het werken met mensen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld en werken al ruim tien jaar met de doelgroep.

4 Gevolgen van de coronacrisis volgens ouders

In dit hoofdstuk worden de gevolgen van de coronacrisis volgens de ouders beschreven.

4.1 Impact op de levenssituatie

Door de coronacrisis verandert vrijwel altijd de levenssituatie van gezinsleden. Scholen van de kinderen zijn gesloten, ook het speciale onderwijs. Kinderen krijgen thuisonderwijs, vanuit zowel het reguliere basisonderwijs als middelbare onderwijs en vaak ook vanuit het speciale onderwijs. Ouders ervaren met name het thuisonderwijs aan kinderen in de basisschoolleeftijd als belastend, aangezien zij nog veel begeleiding nodig hebben. Bij jongeren die mbo-onderwijs volgen, kunnen stages niet doorgaan. Eén man maakte voor zijn zoon gebruik van de noodopvang in het buurtcentrum. In eerste instantie mochten alle kinderen van de school hier gebruik maken, maar uiteindelijk alleen kinderen van ouders met een vitaal beroep. Hij kreeg van school te horen dat zijn zoon ook in aanmerking kwam hoewel vader geen vitaal beroep uitoefende. Deze vader kon zelf niet uitleggen waarom zijn zoon in aanmerking kwam voor de noodopvang, naar alle waarschijnlijkheid hangt dit samen met de kwetsbaarheid van het gezin. Door de coronacrisis is in de meeste gezinnen ook de werksituatie veranderd van een of beide ouders. Ze moeten thuis werken, kunnen minder werken (vanwege coronamaatregelen op het werk of vanwege thuiszittende kinderen) of in een enkel geval kunnen niet werken.

Ouders vertellen dat de coronacrisis door deze veranderingen invloed heeft op het gezinsleven. De impact op geweld, spanningen en conflicten evenals op hulpbehoefte wordt in de volgende paragrafen verder besproken. Daarnaast vertellen een aantal ouders over financiële problemen, hoewel andere ouders vertellen dat ze deze periode financieel goed kunnen doorstaan. Eén moeder vertelde door de coronacrisis minder financiële stress te ervaren, doordat ze nu uitstel van betaling heeft, waardoor ze minder geld van bijvoorbeeld haar dochter hoeft te lenen. Ook de impact op het welzijn van

de ouders is wisselend. De rol van moeder vervullen in combinatie met andere rollen is voor veel moeders een uitdaging (zie paragraaf 2.2). Ouders die kampen met een vorm van autisme, ADHD, PTSS ervaren de coronaperiode wisselend. Soms zorgt deze periode voor extra rust, bijvoorbeeld door minder afspraken, in andere gevallen juist voor extra onrust in hun hoofd, door de maatschappelijke onrust of de extra zorg die de kinderen nodig hebben.

Het contact met sociale netwerken is veelal verminderd, doordat veel ouders zo min mogelijk fysiek afspreken. Soms ervaren ouders daardoor ook meer rust en overzicht in hun leven, nu ze niet meer allerlei afspraken hebben rondom de hulp, hun werk of het sociale netwerk. Ouders missen met name het contact met hun eigen ouders, in sociale zin en voor praktische hulp zoals oppas. Als ze met broers en zussen veel contact hebben, blijven ze die wel vaak live zien.

4.2 Impact op geweld, spanningen en conflicten

De coronacrisis levert vaak stress in het gezin op. Het gaat dan meestal om 1) onderlinge ruzies of onenigheid binnen het gezin en/of 2) conflicten rondom omgang met de andere biologische ouder van het kind.

Spanningen en conflicten binnen het gezin

Aanleiding voor spanningen en conflicten binnen het gezin zijn meestal het schoolwerk van de kinderen, de taakverdeling in het huishouden of de zorg en opvoeding van de kinderen. Spanningen en conflicten binnen het gezin blijven meestal bij irritaties of geschreeuw, maar escaleren zelden (verder). Ouders en kinderen zoeken dan met name even de rust voor zichzelf op door naar hun slaapkamer te gaan of even naar buiten te gaan. Ze vertellen ook dat het helpt dat iedereen in deze tijd probeert rekening te houden met elkaar, omdat ze elkaar nodig hebben in deze tijd.

De volgende beschrijvingen illustreren hoe ouders aangeven dat spanningen en conflicten in het gezin niet (meer) escaleren.

Er zijn geen conflicten geweest waarbij er meer is gebeurd dan schreeuwen. De vrouwelijke respondent en haar man hebben één heftige ruzie gehad aan het begin van de coronacrisis. Het ging op dat moment gewoon niet goed. Zowel respondent als haar man waren overprikkeld. Zij lieten elkaar toen niet met rust en toen hebben zij veel naar elkaar geschreeuwd. Ze hebben deze ruzie echter wel snel kunnen oplossen. Na een half uur realiseerden zij zich allebei dat het niet goed was en hebben ze ook aan de kinderen uitgelegd dat zij geen ruzie hadden moeten maken. Zowel respondent als haar man hebben therapie en hebben daar ook tijdens hun therapie over gesproken.

Voorheen konden respondent en haar man ruzie hebben en daar dan de hele dag boos over blijven. Ze bleven heel erg aan die ruzie vasthouden waardoor de spanning bleef hangen. Tegenwoordig kunnen ze het veel sneller oplossen en loslaten. Therapie heeft hier echt aan bijdragen. Respondent en haar man hebben allebei een sterk karakter. Respondent denkt dat ruzies daardoor harder zijn dan bij andere mensen. Dit hardere uit zich volgens respondent in het verheffen van de stem en opgefokt raken. De ruzies gaan vaak over stomme dingen en vroeger escaleerde dat dan heel erg. Door de therapie hebben ze wel geleerd om daar beter mee om te gaan.

(Respondent 10, vrouw, samen met partner)

Spanningen en conflicten tussen (ex)partners

Conflicten rondom omgang met de biologische ouders verminderden bij enkele gezinnen. Zo vertelt een ouder dat hij makkelijker aan de omgangsregeling kan voldoen nu zijn werk stilligt. Een andere ouder vertelt nu minder de confrontatie op te zoeken:

Een mannelijke respondent vertelt dat hij nu minder de confrontatie met zijn ex-partner opzoekt. Hij ziet het niet zitten om überhaupt dingen te vragen aan zijn ex, want hij weet zeker dat zij dan boos gaat worden. Hij heeft het altijd gedaan in de ogen van zijn ex en hij wil met name voor de kinderen niet dat het tot confrontaties komt. Hij wacht tot de definitieve gezinsvoogd er is, want er moeten nog wel afspraken gemaakt worden. Minder vredelievende opties ziet hij nu niet zitten. Er is geen acuut probleem, dus hij gaat nu niet zoeken naar een probleem.

(Respondent 3, man, gescheiden)

Over het algemeen duren de conflicten rondom omgang/scheiding voort of nemen toe. Zo werd in een aantal gevallen de rechtszaak opgeschort, was het lastiger om in combinatie met thuiswerken aan de omgangsregeling te voldoen en/of wilde een van beide ouders dat het kind minder omgang heeft met de andere ouder vanwege het coronavirus en waren ouders het hier onderling niet over eens:

Zo vertelt een vrouwelijke respondent regelmatig conflicten te hebben met haar ex-partner rondom de omgang. Dat is helaas nog steeds het geval en dat is ook meer geworden sinds de coronacrisis. Haar ex woont in België, dus dat begint al met contacten over de grens. Dat begint met meer regelen want je hebt papieren nodig om over de grens te gaan. Haar zoon was die periode verkouden. Zoon valt in kwetsbare doelgroep, daarom vond moeder het wijs geen omgang te hebben. Eerst wilde hij geen akkoord geven en wilde hij ze gewoon zien, later begon hij haar te beschuldigen dat zij de kinderen weghield en betaalde hij geen alimentatie. Moeder heeft contact gehad met Jeugdzorg of er geschreven regels zijn hiervan, dat was niet het geval maar Jeugdzorg vond kind thuis houden de beste optie, dus moeder had de steun van Jeugdzorg. Door eerdere hulp weet respondent goed haar grenzen aan te geven en zich consequent aan de gemaakte afspraken te houden.

(Respondent 15, vrouw, gescheiden)

Geen enkele ouder vertelt over fysieke conflicten tijdens de coronacrisis, wat niet wil zeggen dat er ook geen geweld is of was. De data uit de vragenlijsten laat zien dat er veelal nog steeds allerlei geweldsincidenten zijn terwijl dit niet zo door de ouders wordt terug gerapporteerd in de mondelinge interviews. Twee vrouwen waarbij in het verleden fysiek partnergeweld heeft plaatsgevonden zijn nog steeds bij hun partner. Na meerdere fysieke geweldsincidenten geven deze vrouwen aan dat er in de afgelopen anderhalf jaar geen incidenten meer geweest, mede door systeemtherapie aan het gezin en hulp van reclassering aan de partner.

Beide vrouwen vertellen dat met name in het begin van de coronacrisis wel sprake was van toenemende spanning, en er ook wel een heftiger conflict is geweest; echter door goede afspraken gaat het nu beter. Zo vertelt een vrouw dat zij voornamelijk de opvoeding en zorg voor hun dochter opneemt en dat haar man dan met name de opvoeding en zorg voor hun zoon doet. Ook zoeken ze soms even de slaapkamer op voor rust. De andere vrouw gaat twee keer per week naar haar zus, zodat de kinderen daar dan even kunnen spelen en zij kan gaan slapen om bij te tanken.

Ervaren veiligheid

Ouders voelen zich over het algemeen veilig thuis, iets wat in het verleden niet altijd vanzelfsprekend was. Volgens de ouders voelen ook kinderen zich vaak veilig, al vertellen een aantal ouders dat hun kinderen last hebben van angst vanwege een angststoornis, of angst dat de moeder onverwacht komt of het spannend vinden na lange tijd hun vader weer te ontmoeten. Ook hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat in deze gezinnen de onveiligheid nog altijd hoger is dan in de referentiegroep (bestaand uit een steekproef onder de algemene Nederlandse bevolking).

Opvoeden en Ouderschap

Veel vrouwen ervaren hun moederrol tijdens de coronacrisis als extra uitdagend, wat veel energie vergt. Ze zijn nu vaak tegelijkertijd moeder, juf, politieagent en huisvrouw. Mannen ervaren dit iets wisselender. Sommige mannen vinden het moeilijk om hun vaderrol met andere rollen te combineren, echter andere mannen hebben zich vrij snel neergelegd bij de situatie. Een deel van de ouders ervaart extra uitdagingen doordat zijzelf en/of hun partner thuis moeten werken, wat ook het ritme verstoort. Ondanks de uitdagingen genieten sommige ouders er ook van dat de kinderen thuis zijn. Veel ouders kijken er naar uit dat de kinderen na de coronacrisis weer naar school gaan en/of dat ze weer iets leuks met hun kinderen doen, zoals naar de speeltuin.

De impact op het gedrag van de kinderen wisselt volgens ouders sterk, afhankelijk van het kind, eventuele problematiek die speelt, de gezinssituatie én de regels die ouders aangaande het coronavirus opstellen. Een deel van de kinderen kan hun energie moeilijk kwijt, nu ze van hun ouders zo min mogelijk buiten mogen spelen. Veel kinderen vermaken zich door elektronische apparaten (Netflix, Playstation, gamen). Soms leidt dat tot conflicten tussen ouder en kind over overmatig gebruik. Een aantal ouders vertellen een grote tuin te hebben of wonen dichtbij de natuur, waardoor het kind toch buiten kan spelen.

Kinderen met gedragsproblematiek hebben volgens ouders soms meer woede-uitbarstingen of zijn drukker, soms gaat het ook juist beter en schreeuwt het kind minder of komt tot rust nu het niet naar school hoeft. De kinderen die kampen met psychische problematiek hebben hier vaak evenveel of meer last van, bijvoorbeeld doordat ze nu meer prikkels hebben vanwege een drukke thuissituatie of doordat ze gaan piekeren over wat ze hebben meegemaakt nu ze geen afleiding van sport en vriendjes hebben. Kinderen die andersbegaafd zijn missen soms extra begeleiding bij het schoolwerk qua bieden van structuur, uitleg of indien hoogbegaafd de extra uitdaging die ze normaal krijgen.

Voor sommige kinderen heeft het thuisonderwijs ook positieve gevolgen, zo wordt een zoon nu niet gepest, hoeft een dochter die moeite had met school vanwege een angststoornis nu niet naar school of vindt een kind thuisonderwijs een leukere en fijnere lesmethode.

Ouders corrigeren hun kinderen vaak op een vergelijkbare manier als eerder, namelijk door een time-out, een gesprek erover en/of toegang tot elektronische apparaten ontzeggen. Sommige ouders merken wel dat ze nu wat sneller of vaker boos of geïrriteerd worden en daarbij hun stem meer verheffen; andere ouders zijn nu soms iets coulanter uit begrip voor de situatie van de kinderen of proberen te zorgen dat de kinderen hun energie kwijt kunnen door er met ze op uit te gaan of afleiding te zoeken. Geen van de ouders vertelt hun kind fysiek te corrigeren, wel is het kind soms in het verleden geestelijk, seksueel en/of fysiek mishandeld door hun ex-partner of familielid. Een vrouw vertelde dat ze voor de coronacrisis wel eens zo boos op haar zoon is geweest dat ze met de hamer zijn telefoon heeft kapot geslagen, daar heeft haar zoon wel van geleerd en als het nodig is zou ze het weer doen.

4.3 Impact op hulpbehoefte en geboden hulp

De hulpbehoefte is op de meeste gebieden vergelijkbaar als voor de coronacrisis, met uitzondering van gezins- en opvoedondersteuning. Vanwege het huiswerk geven verschillende ouders aan hiervan meer begeleiding vanuit school te verwachten, voor hun kind en/of zichzelf. Zo is met name het rekenen dusdanig moeilijk, dat de ouder het zelf niet snapt of niet weet hoe het uit te leggen (dit geldt ook voor kinderen op de basisschool). Een ouder geeft aan dat ze het bijvoorbeeld fijn had gevonden als de school een eenmalige les had georganiseerd over hoe je als ouder bepaalde lesstof moet aanleren. Verder geeft een deel van de ouders aan weer behoefte te hebben aan live contact met de hulpverlening. Tevens hadden enkele ouders al voor de coronacrisis bepaalde hulp-

behoefte, bijvoorbeeld individuele psychische hulp voor hun kind of zichzelf; echter als contact over deze hulpbehoefte was gelegd met mogelijke hulpverlening, dan ligt dit nu stil.

De behoefte aan extra hulp komt voor meerdere gezinnen niet van de grond. Soms hebben ouders het wel aangegeven, maar wordt het door hulpverleningsinstanties niet naar wens opgepakt. Zo vertelt een man dat hij de jeugdbescherming heeft gebeld in verband met extra omgangsproblematiek vanwege de coronacrisis, echter die gaf aan dat het dossier was gesloten en het via Veilig Thuis moest. Dat hele traject zag hij niet zitten. Soms bespreken ouders extra hulpbehoefte ook niet, omdat het door de stress niet bij hen is opgekomen om het aan te kaarten of vanwege eerdere negatieve ervaringen met de hulpverlening. In een aantal gevallen werd de extra hulp wel geboden. Zo vertelt een vrouw dat ze behoefte had aan extra ambulante ondersteuning rondom dagstructuur en opvoeding, wat is gerealiseerd. Een andere vrouw vertelt dat haar 21-jarige zoon sinds een tijdje weer thuis woont en hij het best moeilijk heeft, mede door de coronacrisis en het partnergeweld (voorheen ook fysiek, nu alleen nog verbaal) tussen haar en haar partner, met wie ze nog steeds samen is. Haar zoon stond al op de wachtlijst voor psychische hulp maar dat gaat nu nog even duren, daarom zal hij binnenkort ook bij het beeldbelgesprek met de systeemtherapeut aansluiten.

De hulp gericht op het gezin is meestal minder en in andere vorm of valt geheel weg. In het geval dat de hulp nog wel geboden wordt, wordt dit vaak door beeldbellen gedaan, soms ook telefonisch bellen. De meeste ouders hebben hier begrip voor in verband met de maatregelen en/of het gezondheidsrisico. Soms is het aan het begin even wennen en kijken ouders uit naar fysiek contact, soms vinden ouders het ook wel makkelijk nu je er niet heen hoeft te reizen of gewoon in je pyjama op de bank kan zitten. Verschillende ouders vertellen dat binnenkort weer de eerste live afspraak op afstand gepland staat.

Als hulp gericht op het gezin geheel wegvalt gaat het bijvoorbeeld om een rechtszaak die opgeschort wordt, een bijna afgerond hulptraject, net gestarte hulpverlening die nu pas na de coronacrisis echt opgestart zal worden of voogden met wie vrijwel geen contact is. In het geval van voogden, verliep het contact ook vaak voor de coronacrisis al niet naar wens. Bij een paar gezinnen is vlak voor de coronacrisis nog een gezamenlijk gesprek geweest wat uit de hand is gelopen, daarna is er of helemaal geen contact meer geweest met de voogd of staan ze op de wachtlijst om een voogd toegewezen te krijgen. In de paar gezinnen waar het hulptraject bijna klaar is, zal na de coronacrisis nog een afsluitend gesprek gedaan worden en kunnen gezinnen altijd bellen als dat nodig is; ouders zijn daarover tevreden. Een vrouw benadrukt dat het heel belangrijk is dat Veilig Thuis en andere organisaties bij de gezinnen thuis langs blijven gaan om echt te kijken wat er speelt.

Hulp gericht op de individuele ouder, wat met name psychische hulp betreft, bestaat nu meestal uit telefonisch bellen of beeldbellen. Bij één ouder vonden al wel vrij snel live afspraken plaats, door middel van samen wandelen en op het kantoor van de hulpverlening. Sommige ouders ervaren het contact met de hulpverlening als afstandelijker. Zijn geven aan dat gesprekken vooral gaan over hoe het gaat tijdens de coronacrisis terwijl emoties en dingen uit het verleden minder worden besproken. Ze vinden het moeilijk dit aan de telefoon te bespreken. Echter, één man vindt het qua reisafstand wel makkelijk en één vrouw vertelt dat ze het misschien ook iets makkelijker vindt om te praten aan de telefoon, ze denkt dat dit komt door haar autisme.

De hulp gericht op de kinderen loopt indien het een pleeggezin/instelling/gezinshuis betreft meestal door, waardoor ouders soms minder live omgang hebben, maar soms loopt dit ook door. In één geval werd een zoon tijdens coronacrisis op straat gezet door de organisatie waar hij verbleef. De zoon was vanuit een gesloten instelling overgeplaatst naar een woongroep voor begeleid wonen, wat volgens ouders te vroeg was. Deze organisatie kon zijn problematiek niet aan en heeft hem in de coronacrisis met een pandverbod op straat gezet.

Via het wijkteam is een hotel geregeld, alleen geven ouders aan dat hij, voor zover zij weten, nu geen ambulante begeleiding krijgt hoewel dat wel noodzakelijk is. Overigens vertellen de ouders ook dat hun zoon net 18 is geworden en dat dit mogelijk de reden is dat zij nu minder geïnformeerd worden; echter, zij maken zich wel zorgen om hun zoon.

De speciale opvang/dagbesteding lag in één geval stil, bij een ander geval is het nu weer gestart. Ze wouden dochter er graag bij hebben, omdat ze voor sfeer in de groep zorgt.

Individuele (vaak psychische) hulp voor de kinderen gaat in een andere/mindere vorm door OF valt geheel weg. Indien de hulp doorgaat in een andere/mindere vorm is dat vaak beeldbellen of anders telefonisch bellen. Een paar ouders vertellen dat de kinderen dit lastig vinden, omdat ze een korte spanningsboog hebben, er netjes uit moeten zien of sowieso al geen klik had met de hulpverlener. Ondanks de korte spanningsboog vertelt één ouder het wel heel fijn te vinden dat de hulp van de logopedist in verband met de ontwikkelingsstoornis van zijn dochter doorgaat, omdat ze elkaar nu vast kunnen leren kennen en de hulp straks dan sneller kan opstarten.

Ook gebeurt het dat de hulp geheel wegvalt, zoals psychologische onderzoeken die niet starten, (trauma)therapie die wordt stopgezet of de hulpverlening die geen contact zoekt. Zo vertelt een vrouw dat haar kind acht keer therapie zou krijgen en dit er nu vijf zijn geworden, omdat straks andere kinderen aan de beurt zijn; de afronding is wel netjes verlopen geeft ze aan. Een andere vrouw vertelt dat ze alleen een sms'je hebben gehad van de organisatie die traumatherapie biedt in verband met het seksuele misbruik van haar kinderen, maar dat ze voor de rest niets gehoord hebben; ze had wel behoefte aan een telefoontje gehad.

Als de hulp voor het kind wegvalt mist de ouder de hulp voor het kind vaak en soms mist het kind zelf de hulp ook. Een moeder vertelt dat het met haar dochter juist heel goed ging nadat ze in een instelling heeft gezeten. Ook in het pleeggezin maakte ze een goede start, maar nu alle hulp wegviel en school stagneerde raakte ze in een diep dal. Voor de

coronacrisis verbleef het meisje drie weekenden bij haar ouders en een weekend bij de pleegouder; door de coronacrisis konden ze elkaar helemaal niet zien. De projectouder zag dat het slecht ging met meisje en heeft contact opgenomen met de hulporganisatie die de hulp coördineert met de vraag of ze toch haar moeder mocht zien tegen de officiële regels in. Nu mogen ze elkaar zien op 1,5 meter afstand en fietsen ze allebei een stuk, want het meisje mag niet met het OV van de projectouder. De 1,5 meter afstand bewaren gebeurt in de praktijk niet altijd, maar dat weet de hulp niet en moeder is blij dat ze haar dochter weer kan zien. Een andere vrouw vertelt dat op haar aandringen de medicatie voor haar zoontje met gedragsproblematiek wel is gestart omdat het niet meer ging nu in deze coronacrisis, maar de wekelijkse controles niet waardoor de medicatie nog niet het gewenste effect heeft. Een andere vrouw vertelt dat haar dochter denkt de individuele psychische hulp niet nodig te hebben, maar dat zij van mening is dat haar dochter deze hulp wel nodig heeft. Ze merkt dat haar dochter nu moeite heeft met het reguleren van haar emoties en dat haar dochter soms vastloopt, bijvoorbeeld met school.

4.4 Wat valt op?

De coronacrisis levert vaak stress in het gezin op. Risicofactoren voor geweld en conflicten zijn het ontbreken van opvang voor de kinderen, psychische/gedragsproblematiek van kinderen, thuiswerken combineren met het ouderschap en wegvallende hulp voor de kinderen. Beschermende factoren zijn handvatten verkregen om geweld te voorkomen door eerdere hulp, bestaande hulp die het gezin ondersteunt in deze tijd en ruimte in en om huis waar ouders of de kinderen kunnen ontladen (bijvoorbeeld eigen slaapkamer, tuin of natuur).

Hoewel er meer stress in veel van de gezinnen is leidt dit volgende de ouders niet tot escalatie van conflicten. Ouders geven aan dat zij meer geneigd zijn om te zoeken naar oplossingsstrategieën om met elkaar om te gaan in het gezin.

Het lijkt van belang om vinger aan de pols te houden, zeker nu scholen weer deels starten en dit van ouders het één en ander vraagt. Wat betreft geweld is het met name belangrijk om aandacht te houden voor omgangsregelingen. In sommige gevallen zouden ouders misbruik maken van de coronacrisis om omgangsregelingen te dwarsbomen. Als er een ouderschapsplan is, is het advies daarom om te kijken hoe er binnen de RIVM-maatregelen zoveel mogelijk aan dit plan gehouden kan worden. Dit om nieuwe conflicten te voorkomen.

Hulp wordt meestal geboden in een andere vorm, dat geldt met name voor ambulante gezinshulp en lopende psychische trajecten. Het aantal afspraken is hetzelfde, al duurt de afspraak regelmatig korter. Qua vorm wordt veel gebruik gemaakt van beeldbellen, soms ook telefonisch. Over het algemeen zijn ouders vaker positief over hulpverlening als zij dit voor de coronacrisis ook al waren. Als zij voor de coronacrisis al niet tevreden over de hulpverlening waren dan zijn ze dat tijdens de coronacrisis ook niet.

5 Gevolgen van de coronacrisis volgens kinderen

In dit hoofdstuk worden de gevolgen van de coronacrisis volgens de kinderen beschreven.

5.1 Gevolgen voor de levenssituatie

Indien de vader of moeder werkt, is de ouder tijdens de coronacrisis nu meer thuis bij de kinderen. Soms vertellen de kinderen dat hun ouder nog wel deels thuis werkt, bijvoorbeeld als leraar; anderen vertellen dat het werk van hun ouder helemaal stilligt, dit geldt bijvoorbeeld voor het werk van een chefkok. Een jongen vertelt dat hij het fijn vindt dat zijn moeder nu meer thuis is, omdat hij dan niet naar de opvang hoeft na schooltijd, hoewel hij vertelt dat zijn moeder er zelf wel 'een beetje gek' van werd om veel thuis te zijn.

De kinderen vertellen dat het basis- en middelbaarschoolonderwijs tijdens de coronacrisis doorgaat via online alternatieven. Bij middelbare scholen lijkt intensievere begeleiding vanuit school te worden gegeven (meer online livestream les), dan bij de basisschool (kinderen moeten meer zelfstandig doen). Sommige moeders helpen hun kinderen bij het huiswerk. De jongeren die middelbaarberoepsopleiding volgen, geven aan dat dit onderwijs op dit moment stil ligt. Bij een jongere lag dit voor de coronacrisis reeds stil, omdat het belangrijk was dat zij eerst intensieve hulp kreeg voor persoonlijkheidsproblematiek; de andere twee jongeren die een mbo-opleiding volgen kunnen momenteel niet verder, omdat ze vanwege de coronacrisis niet hun praktijkstage in de horeca of het onderwijs kunnen vervolgen. Sommige kinderen vertellen hun klasgenoten te missen.

Het contact dat kinderen nog hebben met hun sociale netwerk hangt af van hoe de ouder hiermee omgaat. Zo vertelt een jongen dat hij tot en met 11 mei niet naar buiten mag. Hij ziet alleen nog zijn oma en belt af en toe met zijn oudere broer. Zodra hij weer naar school mag, mag hij van zijn ouders weer naar buiten. Een andere jongere vertelt dat

ze slechts met twee vriendinnen mag afspreken en dat dit alleen die twee vriendinnen mogen zijn. Terwijl andere kinderen vertellen gewoon met vrienden en vriendinnen te mogen afspreken en dat ze tot 's avonds half 10 buiten zijn. Een aantal kinderen vertelt het knuffelen met hun opa en oma te missen, ze zien hun opa en oma vaak wel op 1,5 meter afstand of achter het raam. De kinderen die niet of minder afspreken met hun vrienden en/of vriendinnen missen hen. Ze kijken er naar uit weer buiten te spelen of gewoon met iedereen te kunnen afspreken. Als het kind of een broer of zus extern woont, mogen ze nog wel op bezoek bij hun ouders.

Kinderen ervaren de coronacrisis en de maatregelen wisselend. Sommige kinderen vinden de regels goed of komt het wel goed uit dat ze nu niet naar school hoeven, andere kinderen vinden de 1,5 meter maatregel niet leuk en moeilijk. Kinderen lijken wel aan de situatie te wennen. Sommige kinderen vinden het lastig te benoemen wat ze nu het minste of het leukste vinden in deze coronacrisis. Anderen geven aan dat ze het niet zo leuk vinden omdat ze vrienden, familie, sport, werk en/of stage missen. Wat een paar kinderen wel leuk vinden aan de coronacrisis is dat ze meer op hun telefoon kunnen, kunnen gamen en één jongere vertelde dat ze een autotocht naar de Efteling mocht maken vanwege familie die daar werkte. Zodra de maatregelen weer versoepeld worden, kijken de kinderen uit naar buitenspelen of afspreken met vrienden en vriendinnen. Één jongere kijkt vooral uit naar uitgaan, omdat ze ondertussen 18 is geworden. Verder vertelt zij op dit moment uit verveling meer behoefte te hebben aan blowen, maar dat minder/meer blowen geen effect heeft op haar gedrag; desondanks wil ze ooit wel minderen of stoppen.

5.2 Gevolgen voor geweld, spanningen en conflicten

De kinderen geven aan dat het thuis wel loopt. Sommige kinderen vertellen wel dat er wat meer ruzies zijn met hun ouder. Het gaat dan om woordenwisselingen, discussies, schreeuwen, tetteren, of stem verheffen, maar deze lichte ruzies escaleren niet. Nu ten tijde van corona is de aanleiding vaak het schoolwerk van henzelf of van hun broertjes of zusjes. Moeder vindt dat het kind het schoolwerk niet goed maakt, terwijl het kind vindt van wel; of de broertjes of zusjes hebben geen zin in schoolwerk. Twee jongeren vertellen dat ze zich, met name aan het begin van de coronacrisis, snel irriteerden aan hun moeder omdat ze op elkaars lip zaten of zich verveelden en daar chagrijnig van werden. Kinderen gaan vaak naar hun eigen kamer en dan lost de ruzie zich veelal vanzelf op. Soms wordt het kind ook boos. Een jongen vertelt zich bij ruzie wel eens in het toilet op te sluiten. Een kind vertelt dat zijn ouders wel eens ruzie hebben. Dan gaat hij naar boven en bemoeit zich er niet meer, zo voorkomt hij dat ze boos op hem worden, meestal is de ruzie tussen zijn ouders snel weer opgelost. Er zijn ook kinderen die vertellen dat er niet echt meer ruzies zijn of er wat minder conflicten zijn (bijv. vader wat relaxter doordat hij nu niet naar werk hoeft).

Een meisje vertelt over haar zus die begeleid woont en met wie ze niet praat, die hoeft van haar nu niet thuis te komen want dan ontstaat er alleen maar veel ruzie.

5.3 Impact op hulpbehoefte en geboden hulp

Drie kinderen vertellen dat de hulp doorging doormiddel van videobellen. Kinderen noemen het 'niet echt anders', 'iets minder persoonlijk' of 'goed en makkelijker'. Ze vinden het lastig uit te leggen waarom. Een meisje vertelt alleen een WhatsApp bericht van haar therapeut gehad te hebben dat de afspraken in verband met corona niet doorgingen en dat ze eventueel wel konden bellen. In de praktijk kwam het daar niet van. De therapeut was al voor de coronacrisis heel druk en het meisje had al geen klik met haar.

Nu kreeg de therapeut zelf nog corona en was de beschikking bijna afgelopen, dus moest daar één en ander voor geregeld worden. Ze hoopt dat ze hulp kunnen vinden die beter bij haar aansluit.

De 3 kinderen vertellen dat de EMDR, systeemtherapie, psycho-educatie en/of emotieregulatie die geboden wordt aan hun broertje of zusje ook goed doorloopt door middel van videobellen. Één kind vertelt dat zijn moeder hulp krijgt van het autismecentrum maar hij weet niet hoe dit nu vorm krijgt.

De meeste kinderen geven aan niet meer/minder behoefte te hebben aan hulp dan voor de coronacrisis. Een meisje geeft aan minder behoefte te hebben aan de psychische hulp die ze al voor de coronacrisis ontving. Ze kreeg hulp voor angsten met het doel dat ze weer naar school zou durven. Ze ging een tijdje weer naar school, maar dit werd weer te zwaar met lichamelijke klachten als gevolg. Ze wilde alweer vanuit huis aan school werken en de coronacrisis was daarom voor haar de 'perfecte tijd'. Doordat ze niet naar school gaat, heeft ze minder last van angsten en heeft ze minder behoefte aan hulp; daarbij speelt ook dat de hulp al niet lekker liep.

5.4 Wat valt op?

Kinderen geven aan dat het in hun gezinnen wel loopt. Er zijn soms wel wat ruzies en conflicten. Soms nemen deze in frequentie toe door het schoolwerk of de verveling en het bij elkaar op de lip zitten, maar dat gaat niet verder dan verbale ruzies die niet escaleren. Gezinsleden gaan hoogstens naar hun eigen slaapkamer. De meeste kinderen vertellen niet over ouders die meer conflicten hebben. Eventueel kan loyaliteit hierbij een rol spelen.

In de gezinnen speelde aantal jaar geleden vaak wel zwaardere problematiek. Kinderen geven aan dat dit nu is afgenomen omdat moeder en vader uit elkaar zijn, hulp aan ouders of kinderen ongewenst gedrag verminderd heeft, of jongeren volwassen geworden zijn. De problematiek was in deze gevallen ook voor de coronacrisis al minder dan een aantal jaar daarvoor.

Kinderen hebben nu niet meer of minder behoefte aan hulp, wat vermoedelijk samenhangt met hun signaal dat het relatief goed lijkt te gaan in de gezinnen. Hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat hulpbehoefte voor kinderen mogelijk ook lastig te verwoorden is.

Hulp gaat meestal door via videobellen. Jongeren en kinderen geven veelal aan dat zij dit niet als een ingrijpende verandering ervaren. In één geval is geen alternatief aangeboden en hulpverlening tijdens de coronacrisis stilgevallen. Wat betreft hulpverlening op de woongroep valt op dat groepsbegeleiding gewoon continueert. Zij houden zich niet aan de 1,5m afstandsregel (dit maakt de respondent niet uit)

6 Gevolgen van de coronacrisis volgens professionals

In dit hoofdstuk worden de gevolgen van de coronacrisis volgens de kinderen beschreven.

6.1 Impact op de mate van huiselijk geweld

Qua aantal meldingen bij Veilig Thuis zien zowel de Veilig Thuis medewerkers als andere professionals weinig verschil met de periode vóór de coronacrisis. Een medewerker van Veilig Thuis vertelt dat het de eerste weken ‘eng’ rustig was. Een andere medewerker van Veilig Thuis vertelt dat het aantal adviesvragen toenam maar dat dit uiteindelijk slechts in een hele lichte stijging van het daadwerkelijke aantal meldingen resulteerde; dit omdat veel adviesvragen algemene vragen betroffen rondom corona, zoals ouders die zich afvroegen of ze de kinderen wel of niet naar school konden laten gaan. Deze hulpvragers werden vooral doorverwezen, bijvoorbeeld naar Stichting Korrelatie voor een luisterend oor. Een vertrouwensarts bij Veilig Thuis vertelt dat ze sommige meldingen, waarover ze twijfelt of deze bij Veilig Thuis horen (bijvoorbeeld een kind dat vooral een gebrek aan structuur lijkt te hebben door de coronacrisis), soms wel als melding doorzet, omdat ze als Veilig Thuis vaak wel ervoor kunnen zorgen dat hulp wordt gestart. De laatste paar weken zien de Veilig Thuis medewerkers een lichte toename van het aantal crisismeldingen vanuit politie en meldingen van bureaus.

Een paar Veilig Thuis medewerkers zien de aard van de daadwerkelijke meldingen veranderen sinds de coronacrisis. Zo viel een vertrouwensarts op dat Veilig Thuis meldingen van intoxicaties in het ziekenhuis voor de coronacrisis voor alcoholintoxicaties betroffen, terwijl het nu vrijwel allemaal om paracetamolintoxicaties ging. Verder viel het de vertrouwensarts op dat altijd al Jeugd-GGZ betrokken was, maar dat de spoedhulp verwees naar de huisarts voor een spoedverwijzing naar de Jeugd-GGZ in plaats van dat rechtstreeks geschakeld werd met de betrokken organisatie vanuit de Jeugd-GGZ. Ook werd ze tijdens de bereikbaarheidsdienst buiten kantoortijd vaker

gebeld rondom psychische verwarde mensen zonder kinderen. Daarnaast viel het een andere medewerker op dat de meldingen die wel bleven binnenkomen, met name van politie, vaker meldingen betroffen in de categorie hoog en crisis (elke melding wordt ingeschaald op laag, middel, hoog en crisis). Dit kwam onder andere doordat er vaker sprake was van fysiek geweld, waarin de coronacrisis vaak een rol speelde in de aanleiding tot het conflict (bijvoorbeeld conflicten rondom het thuisonderwijs, het thuiswerken of jongeren die toch met vrienden willen afspreken). Ook vertellen een aantal professionals dat de crisisteamen drukker zijn en dat er meer huisverboden zijn.

Als het gaat om de daadwerkelijke impact (versus de cijfers) van de coronacrisis op huiselijk geweld, vinden professionals dit lastig in te schatten. Enerzijds ervaren ze dat stress en conflicten in veel gezinnen toenemen. Dit relateren zij aan het wegvallen van opvang van de kinderen en persoonlijke ontspanning, in combinatie met druk van thuisonderwijs, thuiswerken, financiële zorgen, het op elkaars lip zitten en beperkte draagkracht van ouders (bijvoorbeeld vanwege psychische, gedrags- of LVB-problematiek van de ouder en/of kinderen met ernstige psychische en gedragsproblematiek). Professionals ervaren met name dat de coronacrisis impact heeft op ouders in conflictscheidingen, omdat ouders de coronarichtlijnen verschillende interpreteren en hanteren, nemen conflicten toe. Soms zijn er escalaties, soms is het ook een opbouw van spanningen. Anderzijds zien professionals ook gezinnen waarbij juist het gezin in rustiger vaarwater komt door de coronacrisis. Het gaat dan met name om gezinnen waarbij externe risicofactoren wegvallen, bijvoorbeeld prikkels rondom sociaal contact bij autistische kinderen of allerlei afspraken met de buitenwereld. Sommige professionals geven aan dat er gezinnen zijn die juist in deze tijd tot groei komen. Een aantal professionals geeft aan weinig zicht te hebben op ouders met verslavingsproblematiek. Professionals geven een aantal verklaringen voor de observatie dat de toename van huiselijk geweld minder is dan zij in eerste instantie verwachtten.

Professionals geven aan dat netwerkpartners met name de eerste weken veelal druk zijn met de eigen organisatie, dat partners uit het voorliggend veld (zoals scholen en huisartsen) mensen minder zien en signaleren, het sociale netwerk minder signaleert nu die ook vooral in quarantaine zitten en dat een deel van de gezinnen ook tot rust komt tijdens deze coronacrisis door het wegvallen van externe risicofactoren.

6.2 Impact op de hulpbehoefte en geboden hulp

Eén van de belangrijkste behoeften is volgens professionals dat ouders weer ontlast worden door opvang van de kinderen en dat kinderen daardoor weer afleiding hebben. Een aantal professionals noemt daarnaast sport als afleiding. Zo vertelt een psychiater, tevens ook psychotherapeut, dat met name voor mannen met een kort lontje sport een belangrijk middel is om energie kwijt te kunnen. Wat verschillende professionals opvalt is dat sommige ouders actief om hulp vragen, terwijl het bij andere ouders belangrijk is dat de professional aan ouders vraagt waar zij behoefte aan hebben omdat ouders niet snel om hulp vragen, te druk zijn met de thuissituatie, een lage motivatie hebben vanwege verplichte hulp of omdat ze zorgmijndend zijn.

Daarnaast zijn de gesproken professionals van mening dat het belangrijk is dat de hulp zoveel mogelijk stabiel doorgaat, dit om terugval in de situatie van mensen te voorkomen, te voorkomen dat mensen uit beeld raken of dat straks na de coronacrisis (opnieuw) veel geïnvesteerd moet worden om mensen te motiveren tot hulp. Zo brengen een aantal professionals naar voren dat GGZ-trajecten stil liggen, waardoor de psychische situatie van mensen sterk kan terugvallen:

Ik heb bijvoorbeeld een cliënt en die zou eigenlijk intern een EMDR-traject gaan doorlopen. Diegene is fors getraumatiseerd en de paniekaanvallen namen weer wat toe. Ze had een fysiotherapeut voor fysieke klachten naar aanleiding van de stress en een logopedist om met ademhaling te oefenen en een behandeltraject ter overbrugging tot de EMDR-opname. Alles kwam in een keer stil te staan. Mijn traject kwam niet stil te staan, want ik ging nog wel met videobellen door en gewoon bellen. De andere trajecten stonden wel even on-hold. Je ziet dat iemand in een keer in een gat terecht komt en ze is ook weer aan het oefenen met een dagbesteding. Wat je dan wel doet is schakelen met alle betrokkenen en gaan kijken wat de fysio wel kan doen. Die had op een gegeven moment telefonisch contact en gaf haar oefeningetjes die ze thuis kon doen. Ook met de behandelaar contact, dat het in mijn ogen achteruit gaat en wat we daaraan kunnen doen. Wat kan jij ook doen? Dan zegt diegene ook dat het niet goed klinkt en dat we met de huisarts moeten schakelen. Je belt wat vaker en je videobelt wat vaker. Je gaat wandelafspraken plannen om wat beter zicht te houden. Je gaat op die manier dan toch vooral met alle betrokkenen schakelen en kijken wat deze cliënt nodig heeft om de periode zo goed mogelijk door te komen. Dat blijft dan lastig met deze maatregelen.

(Professional 6, ambulante professional)

Verschillende professionals benoemen ook dat de doelgroep behoefte heeft aan begeleiding bij de versoepeling van de maatregelen. Het begin van de coronacrisis was een heftige periode die aanpassing in structuur vroeg van ouders en kinderen, waarbij kinderen begeleiding van ouders nodig hadden. Nu maatregelen versoepelen, verandert opnieuw de structuur. Sommige ouders hebben bijvoorbeeld begeleiding nodig om hun kind met autisme in dit proces te begeleiden. Daarnaast vertelt een professional werkzaam in de LVB-zorg dat ze veel vragen krijgt over de maatregelen. Ze bespreekt standaard elke persconferentie met de ouder.

Daarnaast benadrukt een vertrouwensarts van Veilig Thuis dat het belangrijk is om te blijven aftasten waar iemand behoefte aan heeft qua hulp. Stel het traject met de psychiater heeft grotendeels stil gelegen en er is veel gebeurt in de thuissituatie in de coronacrisis, dan is de vraag of diegene behoefte heeft om gelijk weer het traject met de psychiater op te starten.

Om de behoefte aan ontlasting van de thuissituatie te realiseren hebben verschillende professionals noodopvang voor de kinderen aangevraagd. Soms moest Veilig Thuis of een andere professional hier zelf actief achteraan bij de scholen of de gemeente, soms kregen ze vanuit de gemeente de vraag om kinderen te selecteren uit hun caseload die hiervoor (mogelijk) in aanmerking zouden komen.

Als ouders behoefte hadden aan extra hulp dan probeerden professionals dit binnen de richtlijnen te realiseren. Vaak gaat het dan om extra behoefte aan bestaande hulp of hulp op andere tijdstippen, niet zozeer om behoefte aan aanvullende nieuwe hulp. Ook willen ouders soms graag live contact. Een professional vertelt dat de ouders dit heel erg waarderen. De professional werkzaam in de LVB-zorg geeft aan dat veel gezinnen nu extra behoefte aan ondersteuning hebben:

Ik heb ook laatst een meisje opgehaald van de opvang. Dat doen we ook nooit, maar het is gewoon even een stukje overnemen, zodat ouders even wat ontlast worden. Eten geven, het in bad doen van de kinderen, we doen het wel samen, maar dan heb je gewoon vier handen. Dat scheelt enorm. Het zijn hele praktische zaken, even naar buiten, naar de speeltuin. Ook dat ik even thuis zit en dat moeder boodschappen gaat doen.

Daarnaast heb ik een gezin waar we heel veel uren komen. We kwamen er al veel maar met de coronacrisis kwamen we er nog meer. Zelfs ook in de weekenden, terwijl we eigenlijk nooit in de weekenden komen. Dat hebben dus nu ook gedaan, omdat het nodig was. Doordeweeks gingen de kinderen naar de opvang en nu een stuk minder. Dan krijg je dat moeder ook in het weekend overbelast is, doordat het de hele week al zwaar is geweest. Normaal kon ze doordeweeks opladen en zo het weekend in. Nu was ze al overbelast voor ze het weekend in ging.

(Professional 7, ambulante professional voor mensen met een lichtverstandelijke beperking)

Professionals proberen zo laagdrempelig mogelijk te zijn, bijvoorbeeld door aan te geven dat ze altijd kunnen appen. Ook zijn er nieuwe initiatieven, zoals chatlijnen. Veilig Thuis heeft recent een chatlijn gelanceerd (na de interviewfase) en er is een daderlijn gelanceerd. Een organisatie werkte al met een landelijke chatlijn en zag een toename van chats, waarbij de vraag werd gesteld in hoeverre er extra chatlijnen nodig zijn voor huiselijk geweld.

De impact op de mate en vorm waarin de hulpverlening plaats vindt, is vooral afhankelijk van het beleid dat de organisatie hierin kiest en hoe professionals daar mee omgaan. Veilig Thuis blijft doorgaan met de huisbezoeken, al wordt wel gekeken of een aantal of alle afspraken telefonisch kunnen. Bij de ambulante hulpverlening verschilt per organisatie, en ook deels per professional, of huisbezoeken wel of niet doorgaan, en bij de psychische/GGZ/trauma-hulp wordt vooral ingestoken op (beeld)bellen in plaats van bezoek op locatie. Bij de psychische/GGZ/trauma-hulp is het ook afhankelijk van het soort therapie dat geboden wordt of hulp tijdens de corona crisis voortgezet wordt. Organisaties zijn nadat duidelijk werd dat de lockdown langere tijd zou duren veelal aan de slag gegaan om hun kantoor coronaproof te maken. Dit om meer cliënten op kantoor te kunnen ontvangen.

Professionals geven aan dat nieuwe aanmeldingen bij Veilig Thuis en in de ambulante hulpverlening gewoon worden opgepakt, echter bij de psychische/GGZ/trauma-hulp is dit wisselend. Afwegingen om psychische/GGZ/trauma-hulp wel of niet door te laten gaan, hangen samen met de wens van de hulpvrager, de (emotionele) veiligheid, het type therapie en de inschatting van de professional. Een aantal professionals verwoorden deze afweging als volgt:

We hebben ook nog steeds een wachtlijst, waar mensen op staan van voor corona. Dan bel je ze dat ze aan de beurt zijn, maar dat het gebeurt via de telefoon of beeldbellen. Soms zeggen mensen dan dat ze daar geen zin in hebben en langer op de wachtlijst willen staan. Dat geeft aan dat ze het prima vinden om te wachten. [...] Je weet niet zo goed wat je mist als je het niet doet.

(Professional 8, werkzaam in de psychische/GGZ/trauma-hulp)

Je ziet ook dat therapieën gewoon opgeschoven zijn. Wij werken met zeer getraumatiseerde mensen en wij merken dat op het moment dat je die personen niet bij je in de spreekkamer hebt, het niet altijd verantwoord is dit op afstand te doen. Er wordt dus wel afgewogen wat nog veilig is voor de cliënt.

(Professional 13, werkzaam in de psychische/GGZ/trauma-hulp)

Je gaat eerst kijken naar de noodzaak. Je houdt rekening met de persoonlijke aspecten en je houdt rekening met de problematiek. Als iemand ernstig in de vermijding zit en je laat dat toe, dan ben je ook een cliënt kwijt. Je gaat kijken wat er per se nodig is.

(Professional 10, werkzaam in de psychische/GGZ/trauma-hulp)

Als nog wel op huisbezoek wordt gegaan, wordt hierbij zoveel mogelijk aan richtlijnen gehouden. Ambulant professionals geven aan dat dit met jonge kinderen lastig is (met name wat afstand houden betreft), omdat ze hier vaak een nauwe band mee hebben opgebouwd. Als ambulant professionals vanwege het coronavirus niet op huisbezoek gaan, is vaak wel de mogelijkheid dat de crisisdienst op huisbezoek gaat.

Vaak worden huisbezoeken of afspraken op kantoor die niet kunnen doorgaan vervangen door (beeld)bellen en daarnaast vaak ook appcontact. Sommige professionals leggen de keus voor (beeld)bellen bij de ouders neer, anderen steken in op beeldbellen; al geldt altijd dat voor sommige ouders beeldbellen vanwege de technische vaardigheden die daarbij komen kijken geen optie is. Bij het beeldbellen lopen professionals zelf ook tegen technische issues aan, zo kunnen ze bijvoorbeeld niet tegelijkertijd beeldbellen en in het ICT-systeem van het werk of zijn veel beeldbelmethodes niet toegestaan in verband met de privacywetgeving. Professionals gaan hier creatief mee om. Zo vertelt een medewerker van Veilig Thuis toch te appen, omdat anders het contact met de jongere spaak loopt. Een andere medewerker van Veilig Thuis vertelt toch veelal voor bellen te kiezen, om te voorkomen dat opeens de verbinding vervalft nadat iemand een heftige gebeurtenis heeft verteld. Weer een ander professional, werkzaam in de ambulante hulpverlening, vertelt haar privé iPad te gebruiken voor Zoom en bespreekt met de cliënt wat dat betekent voor de privacy. Andere methoden die worden ingezet zijn wandelen of op kantoor afspreken, op anderhalve meter afstand. Binnen de psychische/GGZ/trauma-hulp wordt ook eHealth ingezet; deze modules bestonden voor de coronacrisis ook wel, maar winnen nu aan populariteit.

Het gevolg van minder live contact is volgens de professionals dat het lastiger is om een goede risico-taxatie te doen en de veiligheid, ook tijdens het hulptraject, in het oog te houden. Professionals noemen verschillende voorbeelden, zoals observaties van de thuissituatie (bijvoorbeeld vervuiling), het non-verbale gedrag (bijvoorbeeld dronken-

mansloop bij verslavingsproblematiek) en 1-op-1 gesprekken voeren met de vader, de moeder en/of het kind (of garantie dat iemand echt alleen is). Daarnaast geeft Veilig Thuis aan dat zij hun risicotaxatie ook minder kunnen doen op het moment dat alleen zij op huisbezoek gaan en andere ketenpartners niet live op bezoek gaan bij het gezin.

Hierdoor zijn er bepaalde risico's verbonden aan (beeld)bellen, aldus een paar professionals. Soms worden professionals desalniettemin als het ware tot (beeld)bellen gedwongen, bijvoorbeeld als de ouders zelf ernstige gezondheidsklachten hebben of als de professional gezondheidsklachten heeft. De mate van het risico verschilt vaak. Voor gezinnen die in de intakefase zitten, waarbij nog geen werkrelatie is, of gezinnen waarbij recent een crisissituatie is geweest, is het risico hoger, dan voor gezinnen waarbij een (ambulante) professional al langere tijd contact en een werkrelatie opgebouwd heeft.

Ook is de risicotaxatie/veiligheidsinschatting bij bellen nog lastiger dan bij beeldbellen. Verschillende professionals noemen nog specifieke manieren, naast in contact blijven met het gezin en vragen stellen, om toch de veiligheid zoveel mogelijk in het oog te houden, zoals (beeld)bellen en afspreken dat iemand dan naar buiten loopt of aan iemand vragen om te laten zien dat de kamer leeg is of, als iemand niet wil bellen, vragen of ze toch een keer kunnen beeldbellen omdat ze zo graag even een huisdier wil zien. Professionals zijn van mening dat live contact vaak niet vervangbaar is, ook een kantoorafspraak is niet hetzelfde als een huisbezoek omdat het geen beeld geeft van de thuissituatie en de interactie thuis. Één professional vertelt echter dat ze de gesprekken die ze voor de coronacrisis naast de huisbezoeken ook had, na de coronacrisis mogelijk vaker zal vervangen door beeldbellen.

Veilig Thuis en de ambulante professionals geven aan dat psychische/GGZ/traumahulp soms doorgaat door middel van beeldbellen, maar dat het ook regelmatig gebeurt dat deze hulp stilligt of wegvalt, of dat het initiatief voor contact bij de hulpvrager wordt gelegd (zie eerdere citaat m.b.t. EMDR). De professionals die zelf werkzaam zijn in

de psychische/GGZ/trauma-hulp geven aan dat er altijd een afweging wordt gemaakt en dat, als de nood echt hoog is, inmiddels wel op huisbezoek wordt gegaan; daarnaast besteden ze nu extra tijd aan het veiligheidsplan. Ook vertellen ze dat een aantal gezinnen in de intakefase noodgedwongen on-hold is gezet. Tevens geven een aantal professionals aan dat de Jeugdbescherming en Raad van de Kinderbescherming nu niet op huisbezoek gaan. Bij gemeentes wordt oplopende druk gezien door overspoeling van vragen. Wachtlijsten waren bij veel instanties al lang voor de coronacrisis, maar dit probleem verergert nu mogelijk nog meer.

Organisaties die niet op live huisbezoek gaan, verwijzen soms wel naar Veilig Thuis of ambulante hulpverlening die nog wel op huisbezoek gaan, waardoor zij het gevoel hebben het op te moeten lossen terwijl het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is, ook al zijn zij misschien de eindverantwoordelijke. Verder vertelt een professional dat de 1Gezin-1Plan-1Coördinator afspraken nu niet live doorgaan, maar via Teams, waardoor het gezin niet altijd aansluit of kan aansluiten.

6.3 Impact op eigen werksituatie en de interne en externe samenwerking

Waar de coronacrisis vaak een uitdaging betekent voor het bieden van hulp, levert het in de interne en externe samenwerking volgens professionals veelal winst op.

Professionals vertellen dat de interne samenwerking vaak efficiënter verloopt, doordat er minder en korte vergadermomenten zijn. Hoewel er ook één professional is die aangeeft dat hun team te groot is voor efficiënt beeldbellen en dat daardoor de inhoudelijke casuïstiekbespreking is komen te vervallen. Ook geven professionals aan thuis soms minder afleiding te hebben, al herkennen ze bij collega's met jongere kinderen dat dit anders is. Daarnaast missen sommige collega's de korte informele afstemming bij de koffiemachine.

Professionals ervaren dat ze samen met hun team er het beste van maken en ze voelen zich veelal gesteund door het managementteam. Wel hebben sommige professionals behoefte aan informatie en richtlijnen rondom de privacy van digitale alternatieven die worden ingezet en ook een richtlijn voor de mate waarin hulp wordt geboden (bijvoorbeeld hoe vaak bel je). Dit soort zaken zijn vaak bekend bij het managementteam of worden daarmee besproken. Één professional vraagt zich wel af hoe dit is zodra ze vanuit hun organisatie wel weer op huisbezoek mogen:

Wat ik zelf lastig vind, zijn persoonlijke beslissingen. Dus de noodzaak dat we op huisbezoek gaan. Ik ben een groot voorstander van huisbezoeken. Voorheen nodigde ik niet graag mensen op kantoor uit. Er zijn ook mensen die meer vanaf kantoor werken en mensen laten komen. Ik deed dat zelden. Het belang van huisbezoek vind ik heel groot. Ik val qua gezondheid niet in de kwetsbare groep, maar qua leeftijd ben ik al wel gevorderd. Ik zit aan de andere kant van de 50 en ik ben erg terughoudend. Ik voel een persoonlijk dilemma op het moment dat we wel op huisbezoek mogen gaan. [...] De persoonlijke afweging om niet te gaan en het gevoel hebben om te kort schieten, vind ik lastig. Dat voel ik namelijk. Nu word ik nog gesteund en kan ik zeggen dat ik 100% uit huis werk en dat het management dat heeft besloten. Dadelijk is het vanuit mijzelf.

(Professional 1, team complexe gezinnen binnen het sociale wijkteam)

Ook de samenwerking met externe netwerkpartners verloopt vaak goed. Er wordt efficiënter vergadert, er is minder reistijd en het is makkelijker om snel af te spreken.

In de media wordt veel aandacht gevraagd voor huiselijk geweld, mede aangestuurd vanuit de overheid. Een aantal professionals uit de psychische/GGZ/trauma-hulp geven aan deze berichten te eenzijdig te vinden en teveel gericht op vrouwen.

Zij geven aan dat het belangrijk is dat het dader-slachtoffer onderscheid meer losgelaten wordt, dat er meer aandacht komt voor tweezijdig geweld en dat ook aandacht is voor mannen die geweld plegen of slachtoffer worden. Bijvoorbeeld aandacht voor hetgeen

je als man kunt doen als je een kort lontje hebt en je energie nu niet kwijt kan, waardoor spanningen thuis oplopen? Daarnaast vraagt een medewerker van Veilig Thuis zich af hoe huiselijk geweld die ontstaan is in deze periode beter in beeld gebracht kan worden. Mogelijk door een tekenles op school over hoe het kind de coronaperiode heeft ervaren?

Ook hebben een paar professionals financiële zorgen. Zo vraagt een professional werkzaam in de LVB-zorg zich af hoe de extra hulp die zij nu bieden gefinancierd gaat worden, gezien er al een tekort in de jeugdzorg is.

6.4 Wat valt op?

De handelingsbereidheid van professionals om in contact te blijven met kwetsbare gezinnen is groot. Zij proberen op allerlei manieren in contact te blijven met de gezinnen met wie zij al werken. Met name (beeld)bellen komt veelvuldig voor, maar sommige professionals wandelen ook met cliënten in de buitenlucht, vragen om filmpjes van jonge kinderen of huisdieren of brengen een bij het crisisfonds aangevraagd cadeau langs.

Professionals geven aan dat deze gesprekken wel veelal oppervlakkig blijven. Professionals blijven onzeker of zij een goed beeld hebben van de veiligheid van de gezinsleden en met name de kinderen. Zij missen observaties van de thuissituatie, het non-verbale gedrag en 1-op-1 gesprekken met de garantie dat iemand alleen is voor een goede risicotaxatie. Bij het beeldbellen lopen professionals geregeld tegen technische issues aan, zo kunnen ze bijvoorbeeld niet tegelijkertijd beeldbellen en in het ICT-systeem van het werk of zijn veel beeldbelmethodes niet toegestaan in verband met de privacywetgeving.

Als professionals zich in het bijzonder zorgen maken over een gezin dan nodigen zij gezinsleden in sommige gevallen ook uit om naar kantoor te komen of wordt een huisbezoek afgelegd. Om behoefte aan ontlasting van de thuissituatie te realiseren hebben verschillende professionals ook noodopvang voor de kinderen aangevraagd.

Professionals ervaren de samenwerking met collega's en externen overwegend positief. Via (beeld)bellen kan makkelijk een snel contact gezocht worden en dit verloopt efficiënt. Professionals voelen zich gesteund door het managementteam nu ze hun werk onder bijzondere omstandigheden vorm moeten geven. Wel hebben sommige professionals behoefte aan informatie en richtlijnen rondom de privacy van digitale alternatieven die worden ingezet en ook een richtlijn voor de mate waarin hulp wordt geboden (bijvoorbeeld hoe vaak bel je). Tenslotte wijzen professionals er op dat wachtlijsten bij veel instanties al lang waren voor de coronacrisis. Dit probleem verergert nu mogelijk nog meer.

7 Betekenis voor de aanpak van geweld in gezinnen tijdens de coronacrisis en in de toekomst

Door de coronacrisis zitten meer gezinnen thuis dan normaal. Heeft dat geleid tot meer huiselijk geweld in kwetsbare gezinnen? Het Verwey-Jonker Instituut onderzocht dat met steun van de Augeo Foundation en het Ministerie van VWS. Gezinnen die reeds meedoen met het grootschalige onderzoek naar 'de effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling' zijn hierover bevraagd. Nagegaan is hoe veilig of onveilig het is in de kwetsbare gezinnen tijdens de lockdown ten tijde van de coronacrisis. Tevens is onderzocht wat de impact is van de coronacrisis op de hulp en ondersteuning aan kwetsbare gezinnen.

7.1 Samenvattende conclusies

De impact op het geweld

Op verzoek van Augeo heeft het Verwey Jonker instituut onderzoek gedaan naar de vraag of geweld, tijdens de coronacrisis in kwetsbare gezinnen waar geweld speelt of heeft gespeeld, is toe- of afgenomen. Hieruit blijkt dat er geen verschil is in het aantal incidenten van geweld ten opzichte van voor de crisis. Deze bevinden zijn in lijn met de praktijk waarin er niet meer meldingen zijn bij Veilig Thuis en er minder vrouwen aangemeld worden bij de vrouwenopvang.

In te veel gezinnen is helaas nog steeds sprake van geweld. In deze kwetsbare gezinnen - die al een jaar vanwege partnergeweld of kindermishandeling in beeld zijn van de instellingen - is weinig veranderd als gevolg van de coronacrisis: ook tijdens de lockdown is in ruim de helft van de gezinnen sprake van veelvuldig (meer dan 22 incidenten op jaarbasis) en ernstig geweld tegen kinderen en/of tussen partners.

Dat er weinig veranderingen te zien zijn, komt mogelijk doordat gezinnen voordat de maatregelen gingen al veel stress ervoeren en geïsoleerd leefden. Mogelijk is daarvoor voor hen het verschil met voor de lockdown niet zo groot is als voor gezinnen waar geen

huiselijk geweld speelt. Een aantal ouders ervaart wel meer stress tijdens de lockdown, maar andere ouders geven juist aan dat er meer rust is in de thuissituatie: gezinsleden leren elkaar beter kennen en meer te vertrouwen. Met name bij tieners zijn er meer positieve gezinsrelaties ontstaan, minder onveiligheid en zijn traumaklachten afgenomen, alhoewel zij op deze items relatief minder scoren als hun leeftijdgenoten waar geen geweld speelt. Hoewel uit de eerste cijfers dus blijkt dat het geweld en de problemen door de coronacrisis niet zijn toegenomen heeft het merendeel van deze gezinnen wel dringend hulp nodig om gezinsgeweld te stoppen.

De impact op de hulpbehoefte

Op verzoek van VWS is daarnaast onderzoek gedaan naar de gevolgen van de crisis op de hulp en ondersteuning in deze gezinnen. Hiervoor zijn interviews gehouden met ouders, kinderen en professionals. Ook uit de interviews komt het beeld naar voren dat er kwetsbare gezinnen zijn waar het beter gaat en gezinnen waar het minder goed gaat.

Waar het beter gaat geven betrokkenen aan dat dit komt doordat: dagelijkse verplichtingen weggefallen zijn en dat dit minder stress veroorzaakt; er minder mensen over de vloer komen; dat omgangsregelingen rustiger verlopen; en dat er meer wil is om in deze situatie confrontaties te vermijden. Gezinnen die ervaren dat het niet beter gaat ten tijde van de coronamaatregelen, geven aan dat dit veroorzaakt wordt door: de druk om thuis-scholing te verzorgen (met name voor kinderen in de basisschoolleeftijd); door minder rustmomenten omdat iedereen thuis is; doordat een uitlaatklep buitenshuis is weggefallen; doordat hulpverlening is weggefallen of op een andere manier wordt geboden; en oplopende spanningen over de inkomenssituatie, of oplopende spanningen rondom omgangsregelingen.

De impact op de geboden hulp

Ervaringen van ouders met hulpverlening ten tijde van corona lopen sterk uiteen en variëren van lovend tot uitermate kritisch. Als de relatie met de hulpverlening voor de crisis goed was, is het oordeel positief en als deze niet goed was, is het oordeel ook ten tijde van de corona maatregelen negatief.

Problemen of stress spelen in het gezin omdat de vaak bestaande steun- of hulpstructuren zijn weggevallen. Met name als er problemen zijn met kinderen, hebben ouders behoefte aan opvoedingsondersteuning omdat de bestaande structuur wegvalt zoals de dagopvang of speciaal onderwijs. Tegelijkertijd zijn er ook signalen dat door het wegvallen van het steunsysteem het zelfregulerend vermogen van sommige ouders en kinderen gestimuleerd wordt. Er kan immers niet meer terug gevallen worden op de hulpverlening. Doordat de hulpverlening deels wegvalt, gaan gezinsleden vaker zelf meer opzoek naar goede omgangsvormen of het vermijden van spanningen. Een aantal ouders en kinderen geeft aan dat het ook rustig is omdat er niet meer zoveel hulpverleners over de vloer komen (zie ook het onderzoek van De Kinderombudsman, 2020).⁶

Gezinnen waar hulp voor het begin van de lockdown-situatie nog niet opgestart was, geven aan gefrustreerd te zijn over het vertragen van het opstarten van de hulpverlening door de coronacrisis. Als hulpverlening nog niet van start was gegaan dan wordt dit tijdens de coronacrisis ook niet opgestart, terwijl men veelal al lang op een wachtlijst heeft gestaan om de betreffende hulp te ontvangen. Communicatie vanuit de nieuwe hulpverlening is veelal beperkt.

De kwetsbare gezinnen in dit onderzoek zijn allemaal al in beeld van de hulp (geweest). Waar er ten tijde van de coronacrisis nog contact is, proberen professionals van alles

om in contact te blijven met hun cliënten. Er wordt in de meeste gevallen veelvuldige (beeld)belt. Maar zowel de professionals als de gezinsleden zeggen dat de inhoud van dit contact oppervlakkig blijft. Sommige professionals zijn dan ook creatief in het bereiken van hun cliënten, zoals samen wandelen in het park, uitnodigen op kantoor, ouders vragen een filmpje te maken van de hele jonge kinderen, kaartjes sturen, cadeau langsbrengen (aangevraagd bij het crisisfonds).⁷ Om behoefte aan ontlasting van de thuissituatie te realiseren hebben verschillende professionals ook noodopvang voor de kinderen aangevraagd. Er zijn echter ook gevallen waarbij hulpverlening stil komt te vallen.

7.2 Mogelijke aandachtspunten voor de praktijk

Uit beide onderzoeken zijn wat zaken opgevallen die we graag willen bespreken omdat die belangrijk kunnen zijn voor de toekomstige hulp aan deze kwetsbare gezinnen als de coronamaatregelen op geheven worden of juist als er weer een nieuwe lockdown situatie zich voordoet.

Belang van continuering van de hulp: ook aandacht voor deze kwetsbare kinderen tijdens de zomervakantie en na de zomer

Zowel ouders als professionals maken zich zorgen als straks de kinderen weer naar school gaan. Zoals ook uit de quick scan van de kinderombudsman bleek, vinden juist kwetsbare kinderen het prettig om thuis te zijn, minder hulpverleners over de vloer te hebben, in eigen tempo schoolwerk te kunnen maken en minder gepest te worden op school. Anderzijds is de verwachting dat deze kwetsbare kinderen een schoolach-

6 De Kinderombudsman (mei 2020). Als je het ons vraagt? Een QuickScan van de ervaringen van kinderen en jongeren ten tijde van Corona. Geraadpleegd van: <https://www.dekinderombudsman.nl/publicaties/als-je-het-ons-vraagt-een-quickscan-van-de-ervaringen-van-kinderen-en-jongeren-ten-tijde-van-corona>

7 Dit beeld werd ook bevestigd in twee videosessies over Kwetsbare Gezinnen, georganiseerd door 1SociaalDomein, in samenwerking met Augeo Foundation, Verwey-Jonker, het Nederlands Jeugd-instituut en de William Schrikker Groep, waarin professionals kennis en ervaringen uitwisselden. Zie: <https://kwetsbaregezinnen.1sociaaldomein.nl/documenten/1061-verslag-videosessie-kwetsbare-gezinnen-18-mei>

terstand hebben opgelopen, omdat ouders niet de begeleiding konden bieden bij hun schoolwerk die ze nodig hadden. Mogelijk hebben deze kinderen meer begeleiding nodig om weer aan de structuur van de school te wennen.

Uit het evaluatieonderzoek naar de inzet van financiële middelen door het crisisfonds voor zeer kwetsbare kinderen bleek dat professionals zich ook op de langere termijn zorgen maken over deze kwetsbare kinderen. Voor een derde van hun caseload verwachten de professionals van kwetsbare kinderen in de jeugdzorg dat deze kinderen een leerachterstand hebben opgelopen en dat zij moeilijk omgaan met veranderingen (De Wildt e.a., 2020).⁸ Maar ook met name tijdens de zomermaanden zijn er zorgen over deze kinderen en wordt het van belang geacht om lokaal afleiding buitenshuis te faciliteren.

Monitor de ontwikkeling van mogelijk uitgestelde hulpvraag en onderzoek of sprake is van het zelf oplossend vermogen en hoe we dit kunnen behouden als we naar een nieuwe fase bewegen

Hoewel de gezinnen aangeven dat zij allerlei oplossingsstrategieën hebben voor de spanningen en stress die ontstaan of toenemen als je continue met elkaar in huis zit, is het mogelijk dat deze gezinnen vooral bezig zijn te overleven en dat de psychische en sociale nood bij deze kwetsbare gezinnen pas zichtbaar wordt als de lockdown helemaal is opgeheven. De kans bestaat dat deze gezinnen hooggespannen verwachtingen hebben ten aanzien van de hulpverleners om hen te hulp te schieten. Bepaalde zaken kunnen ook pas later hun tol eisen en het risico op geweld en conflicten in gezinnen vergroten, zoals het verlies van werk en financiële zorgen. Daarom is van het belang om deze kwetsbare gezinnen ook de komende periode goed te ondersteunen en oog te

hebben voor zowel mogelijke uitgestelde hulpvragen en wat de impact is op de problematiek van het gezin en de gezinsleden. Tegelijkertijd zou het goed zijn als de hulpverlening aandacht heeft voor probleemoplossend vermogen van de gezinsleden om met spanningen en conflicten om te gaan.

Een specifieke aandachtsgroep in deze tijd zijn gezinnen in conflictscheidingen. Professionals zien dat deze ouders de coronarichtlijnen veelal verschillende interpreteren en hanteren, wat conflicten kan doen toenemen. In het geval dat een ouder de coronarichtlijnen gebruiken om een omgangsregeling te dwarsbomen, is het advies om, als er een ouderschapsplan is, te kijken hoe binnen de RIVM-maatregelen zoveel mogelijk aan dit plan vastgehouden kan worden om nieuwe conflicten te voorkomen.

Verbeteren vroegtijdig signaleren van geweld in de gezinnen door meer informatie-uitwisseling tussen hulpverleners

Het signaleren van partnergeweld en kindermishandeling is altijd al een zorg van aandacht. Ook tijdens de crisis blijft de politie de belangrijkste melder bij Veilig Thuis. Hoewel er wel signalen zijn dat er tijdens de coronacrisis meer adviesvragen komen bij Veilig Thuis en andere hulplijnen, betekent dit niet dat er ook meer meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling zijn. Het eerder en beter in beeld krijgen blijft een belangrijk aandachtspunt.

Omdat er beperkt contact is met de gezinnen maken professionals zich wel zorgen over de borging van de veiligheid. Uit een discussie op het sociaal domein met professionals over problemen bij het vroegtijdig signaleren geven professionals aan dat zij daarom nu wel andere samenwerkingspartners vaker benaderen die betrokken zijn (geweest) om informatie te delen om de veiligheid in het gezin te borgen. Het lijkt wenselijk om deze informatie-uitwisseling te continueren als alles weer als normaal gaat functioneren.

⁸ De Wildt, R., Van der Hoff, M., Stekete, M., & Compagner, M. (2020). Wat helpt kwetsbare kinderen die tijdens de coronacrisis thuis zijn? Evaluatie crisisfonds kwetsbare kinderen thuis. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Meer aandacht voor veiligheid in deze kwetsbare gezinnen

Hoe maak je een juiste risicotaxatie en veiligheidsinschatting in deze tijd. Hoe kan je de veiligheid van deze kwetsbare gezinnen waarborgen? In dit onderzoek zijn alleen gezinnen betrokken die al in beeld zijn van de professionals. We zien dat professionals proberen in contact te blijven met deze gezinnen. Ze (beeld)bellen vaker en geven aan dat de ouders hen altijd kunnen bellen als er iets is. Toch blijven professionals onzeker of zij een goed beeld hebben van de veiligheid van de gezinsleden en met name de kinderen. En terecht blijkt uit dit onderzoek. Hoewel er geen toename is in het geweld voor en na de coronacrisis, is er wel in twee derde van deze gezinnen sprake van geweldsincidenten tussen partners of richting de kinderen. In ruim de helft is er sprake van veelvuldig of ernstig geweld.

Wat het gecompliceerd maakt, is dat de ouders in de interviews aangeven dat, hoewel er meer stress en spanningen zijn in het gezin vanwege de lockdown, dit niet leidt tot geweldsescalatie. Ouders en kinderen geven aan dat zij meer geneigd zijn om te zoeken naar oplossingsstrategieën om met elkaar om te gaan in het gezin. Hoewel ouders aangeven dat er niet meer sprake is van geweldsescalatie sinds de coronacrisis, blijkt uit de vragenlijsten die deze ouders hebben ingevuld, dat er in de helft van de gezinnen wel degelijk sprake was van geweldsincidenten. Dit is in lijn met het vorige onderzoek (Tierolf e.a., 2013⁹) waarbij ook zowel gebruik gemaakt werd van vragenlijsten en mondelinge interviews. Het bleek dat in de mondelinge interviews ouders het geweld in het gezin bagatelliseren en zeggen dat er geen sprake is van geweld terwijl uit de zelf ingevulde vragenlijsten wel degelijk sprake bleek te zijn van veelvuldig of ernstig geweld.

Hetzelfde beeld zien we terug als het gaat om veiligheid, hoewel de ouders aangeven dat de situatie in het gezin veiliger is sinds de lockdown situatie, is er geen daadwerkelijk verschil tussen de onveiligheid van kinderen en ouders voor en na de lockdown. Ook is de gemiddelde score op onveiligheid hoger dan in de referentiegroep (bestaand uit een steekproef onder de algemene Nederlandse bevolking). Aangezien ouders enerzijds wel allerlei geweldsincidenten in de vragenlijst rapporteren maar tegelijkertijd zeggen dat het veilig is en er geen sprake is van geweldsescalatie zegt iets over de geweldsdefinitie die deze ouders en kinderen gebruiken. Een mogelijke verklaring voor deze discrepantie is dat het geweld in deze gezinnen in het algemeen sterk is afgenomen het afgelopen jaar en dat de geweldsincidenten in de huidige situatie niet als zorgelijk wordt ervaren.

Training en deskundigheidsbevordering van jeugdzorgwerkers in hoe je digitaal in contact te komen met kwetsbare gezinnen

Veel professionals hadden geen ervaring in het digitaal contact hebben met cliënten via beeldbellen. Sommige professionals hebben aangegeven behoefte te hebben aan informatie en richtlijnen rondom de privacy van digitale alternatieven die worden ingezet en ook een richtlijn voor de mate waarin hulp wordt geboden (bijvoorbeeld hoe vaak bel je).

Er is naast inventiviteit van de professional om alternatieve vormen van contact te hebben met deze gezinnen, ook sprake van een handelings-verlegenheid om via (beeld) bellen contact te maken en te onderhouden met kwetsbare gezinnen. Aangezien het mogelijk is dat er in de toekomst opnieuw een lockdown komt, is het wenselijk dat instellingen hun medewerkers beter voorbereiden en trainen in deze andere vormen van digitaal contact en zorgen dat de technische voorwaarden aanwezig zijn om het beeldbellen voor professionals mogelijk te maken. Bij het beeldbellen liepen professionals geregeld tegen technische issues aan, zo kunnen ze bijvoorbeeld niet tegelijkertijd beeldbellen en in het ICT-systeem van het werk of zijn veel beeldbelmethodes niet toegestaan in verband met de privacywetgeving.

9 Tierolf, B., Lünemann, K. & Stekete, M. (2014) Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Positieve effecten van coronacrisis voor de werkwijze van professionals vasthouden

Professionals geven aan dat er ook positieve en innovatieve effecten zijn als gevolg van de coronacrisis. Professionals noemen efficiëntiewinst zowel intern als extern met andere organisaties, met name wat vergaderingen betreft, als positief effect van de coronamaatregelen. Overleg via de telefoon of beeldbellen bespaart veel reistijd. Kanttekening hierbij is dat uit eerdere onderzoeken ook blijkt hoe belangrijk het is dat ketenpartners elkaar regelmatig zien om elkaar weten te vinden. Professionals voelen zich meer gesteund door het management met name in de nieuwe vormen van contact en werkwijze.

Bijlage 1 Informatie lopend onderzoek: effect aanpak huiselijk geweld en kinder mishandeling

Het Verwey-Jonker Instituut verricht een grootschalig, longitudinaal, landelijk onderzoek naar de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling. Daartoe worden gevalideerde vragenlijsten gebruikt over geweld, trauma, opvoedingsondersteuning en kwaliteit van leven.

Dit landelijke onderzoek is een vervolgstudie van een eerder onderzoek naar de effecten van de aanpak van geweld binnen gezinnen in de vier grote steden¹⁰. Daaruit bleek onder andere dat aandacht voor de gevolgen van partnergeweld voor de kinderen nog steeds niet vanzelfsprekend is en dat de gevolgen van partnergeweld voor slachtoffers en kinderen groot zijn; zij zijn getraumatiseerd en kinderen ervaren een grote emotionele onveiligheid.

Het huidige onderzoek richt zich niet alleen op partnergeweld maar ook op kindermishandeling. Binnen dit onderzoek worden gezinnen anderhalf jaar lang gevolgd die in de hulpverlening terecht zijn gekomen als gevolg van partnergeweld en/of kindermishandeling. Zij worden geworven in 13 van de 26 Veilig Thuis regio's en bij 7 gecertificeerde instellingen in Nederland. Het gaat om de volgende Veilig Thuis regio's: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Zaanstreek-Waterland, Kennemerland, Flevoland, Groningen, Twente, IJsselland, Midden-Brabant, Brabant Noordoost en Gooi- en Vechtstreek. De deelnemende gecertificeerde instellingen zijn: Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond, Jeugdbescherming Overijssel, de Jeugd- en gezinsbeschermers, Jeugdbescherming West, Leger des Heils, Jeugdbescherming Noord en Jeugdbescherming Brabant.

Via Veilig Thuis zijn 1068 gezinnen geworven ('Werkt de aanpak kindermishandeling en partnergeweld', Augeo Foundation & Verwey-Jonker Instituut) en via de gecertificeerde instellingen zijn circa 300 gezinnen geïnccludeerd.

Gezinnen krijgen in een periode van anderhalf jaar drie metingen om zo de effecten van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling in kaart brengen. Onderwerpen die bij de vragenlijsten aan bod komen betreffen onder andere (jeugd)traumasymptomen, vorm en mate van geweld, opvoedingsstress, emotionele veiligheid en ontvangen hulpverlening.

¹⁰ Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp', Tierolf, Lünemann & Stekete, 2014.

Bijlage 2 Extra vragen toegevoegd aan lopend kwantitatief onderzoek

Extra vragen over coronacrisis voor de ouders

Sinds 16 maart zijn er vanwege de coronacrisis allerlei maatregelen genomen die het gezinsleven hebben beïnvloed. Zo zijn alle scholen gesloten, is het verzoek om thuis te werken en is ons dagelijks leven ingrijpend veranderd vanwege de blijf-zoveel-mogelijk-thuis regel, de 1,5 meter maatregel en het verbod op alle samenkomsten.

Wij hebben een aantal vragen over wat die veranderingen (dus vanaf 16 maart) voor u persoonlijk betekenen.

1. Kunt u aankruisen wat voor u van toepassing is?

- Ik heb geen kinderen (die nog thuis wonen).
- Mijn kind(eren) wonen niet bij mij thuis.
- Mijn kind(eren) blijven thuis (en gaan niet naar school/de opvang).
- Mijn kind(eren) gaan nog steeds naar school/opvang omdat ik of mijn partner een vitaal beroep hebben.
- Mijn kind(eren) gaan nog steeds naar school/opvang vanwege andere redenen.
- Anders namelijk [tekstvak].

2. Kunt u aankruisen wat voor u van toepassing is?

- Ik woon niet samen met een partner (wel met eventuele kinderen).
- Mijn partner en ik zijn beide thuis (aan het werk).
- Ik ben thuis (aan het werk), maar mijn partner gaat nog naar zijn/haar werk.
- Ik ga nog steeds naar mijn werk, maar mijn partner is thuis (aan het werk).
- Zowel mijn partner als ik gaan nog steeds naar ons werk.
- Anders namelijk [tekstvak].

3. Kunt u aangeven in hoeverre u het met de volgende stellingen eens bent (alle stellingen gaan over de periode nadat de coronamaatregelen zijn genomen 16 maart)?

Antwoordopties: (1) Geheel mee oneens – (2) Oneens – (3) Niet eens/niet oneens – (4) Eens – (5) Geheel mee eens – (6) Niet van toepassing.

- A. De situatie thuis is door de coronamaatregelen veranderd.
- B. We zijn meer op elkaar aangewezen.
- C. We vertrouwen elkaar meer.
- D. We leren beter met elkaar omgaan.
- E. Er zijn meer spanningen in huis.
- F. Ik ervaar meer stress.
- G. Mijn kind(eren) is/zijn moeilijker te corrigeren.
- H. Ik straf mijn kind(eren) meer dan anders.

4. Kunt u aangeven in hoeverre de volgende situaties sinds 16 maart (begin van de coronamaatregelen) zijn toegenomen, hetzelfde zijn gebleven of zijn afgenomen?

Antwoordopties: (1) Sterk toegenomen – (2) Toegenomen – (3) Hetzelfde gebleven – (4) Afgenomen – (5) Sterk afgenomen – (6) Niet van toepassing (bv. Als geen partner).

- A. De ruzies/ conflicten tussen mij en mijn partner zijn.
- B. De ruzies/conflicten tussen mij en mijn kind(eren) zijn.
- C. De ruzie tussen mijn partner en mijn kind(eren) zijn.
- D. De ruzies/conflicten tussen mijn kind(eren) zijn.

5. Is er door de coronacrisis iets gewijzigd in de hulp of ondersteuning die u (en uw gezin) ontvangt?

- Ik (en mijn gezin) krijg(en) geen hulp.
- Nee, het is hetzelfde.
- Ja → door naar open vraag.

6. Wat is er door de coronacrisis gewijzigd in de hulp of ondersteuning die u ontvangt? (open vraag)

7. Heeft u sinds de coronacrisis meer behoefte aan hulp of ondersteuning?

- Nee
- Ja
 - Indien ja, van wie en waarvoor? (open vraag).

Extra vragen over coronacrisis voor de kinderen (ook ouder dan 18 jaar)

Sinds 16 maart zijn er vanwege de coronacrisis allerlei maatregelen genomen die het gezinsleven hebben beïnvloed. Zo zijn alle scholen gesloten, werken veel ouders thuis en kan je niet zomaar je vrienden zien.

Wij hebben een aantal vragen over wat die veranderingen (dus vanaf 16 maart) voor jou persoonlijk betekenen.

8. Ga je sinds 16 maart (dus toen de coronamaatregelen zijn genomen) nog naar school/studie?

- Nee.
- Niet elke dag, wel af en toe.
- Ja, elke doordeweekse dag.

9. Als bij vorige vraag nee, of niet elke dag is geantwoord. Kan je aankruisen wat voor jou van toepassing is?

- Ik ben thuis met mijn (stief)ouders (en eventuele broers/zussen).
- Ik ben thuis met mijn (stief)moeder (en eventuele broers/zussen).
- Ik ben thuis met mijn (stief)vader (en eventuele broers/zussen).
- Ik woon niet bij mijn ouder(s), maar [tekstvak].
- Anders, namelijk [tekstvak].

10. Kan je aangeven in hoeverre je het met de volgende stellingen eens bent (alle stellingen gaan over de periode nadat de coronamaatregelen zijn genomen 16 maart)?

Antwoordopties: (1) Geheel mee oneens – (2) Oneens – (3) Niet eens/niet oneens – (4) Eens – (5) Geheel mee eens – (6) Niet van toepassing

- A. De situatie thuis is door de coronamaatregelen veranderd.
- B. We zijn meer op elkaar aangewezen.
- C. We vertrouwen elkaar meer.
- D. We leren beter met elkaar omgaan.
- E. Er zijn meer spanningen in huis.
- F. Ik ervaar meer stress.
- G. Ik voel me niet veilig thuis.

11. Kan je aangeven in hoeverre de volgende situaties sinds 16 maart (begin van de coronamaatregelen) zijn toegenomen, hetzelfde zijn gebleven of zijn afgenomen?

Antwoordopties: (1) Sterk toegenomen – (2) Toegenomen – (3) Hetzelfde gebleven – (4) Afgenomen – (5) Sterk afgenomen – (6) Niet van toepassing (bv. Als geen broers/zussen)

- A. De ruzies/ conflicten tussen mij en mijn (stief/pleeg)vader zijn.
- B. De ruzies/ conflicten tussen mij en mijn (stief/pleeg)moeder zijn.
- C. De ruzies/ conflicten tussen mijn broers/zussen en mijn (stief/pleeg)ouders zijn.
- D. De ruzies/conflicten tussen mij en mijn broers/zussen zijn.
- E. De ruzies/ conflicten tussen mijn (stief/pleeg)ouders zijn.

12. Is er door de coronacrisis iets gewijzigd in de hulp die je van de hulpverlening krijgt?

- Ik krijg geen hulp.
- Nee, het is hetzelfde.
- Ja -> door naar open vraag.
 - Wat is er door de coronacrisis gewijzigd in de hulp of ondersteuning die je ontvangt? (open vraag).

13. Heb je sinds je niet meer naar school gaat meer behoefte aan hulp of iemand waar je mee kan praten?

- Nee.
- Ja.
 - Indien ja, met wie en waarvoor? (open vraag).

Bijlage 3 Verkorte weergave van topiclijsten voor de interviews

Hieronder zijn de belangrijkste vragen uit de topiclijsten voor elke categorie van respondenten aan de interviews (ouders, kinderen en professionals) weergegeven.

Topiclijst ouders

Introductie (gezinssituatie, dagbesteding, welzijn, sociaal netwerk)

Geweld en conflicten

- Wat betekent de coronacrisis voor jullie gezinsleven? (onderling contact, sfeer, stress)
- Hoe vinden de kinderen het om vooral thuis te zijn? Vinden ze het relax of zijn ze lastig te corrigeren?
- Hoe vindt u het dat de kinderen continu thuis zijn? Wat vindt u er leuk aan en wat is er minder leuk aan?
- Zijn er problemen in het gezin? Zijn deze verergerd door de coronacrisis? (armoede, angst dat baan kwijt wordt geraakt, kinderen al problemen, nu alleen etc.)
- Is het een uitdaging om nu moeder/vader te zijn (i.c.m. werk)? Wat is uitdagend?
- Corrigeert u uw kinderen anders? Straft u ze meer/minder dan anders? Hoe straft u ze? Wat als ze dan niet luisteren? En uw partner?
- Zijn er nu meer/minder/evenveel conflicten en spanningen thuis dan voor de coronatijd? Tussen wie (partner/kinderen/partner-kinderen)? Waardoor komt dit? Kunt u daar een voorbeeld van geven? Lopen de conflicten wel eens zo uit de hand dat er geschreeuwd wordt of er een klap valt? Zo ja, hoe erg is het?
- Wat doet u als u spanningen / conflicten aan voelt komen? En uw partner? En uw kinderen?

- Voelt u zich veilig thuis? Voelt u zich weleens onveilig thuis? En uw kinderen? Is het wel eens zo onveilig dat je hulp zou willen inroepen maar dat niet doet of durft omdat de partner continu aanwezig is, wat doe je dan?
- Weet u wat er nodig is om eventuele spanningen / conflicten te verminderen?

Ervaringen geboden hulp en hulpbehoefte

- Hebt u sinds de coronamaatregelen meer/minder/evenveel/andere behoefte aan hulp? ...en uw kinderen: hebben zij speciale aandacht nodig nu ze niet naar school gaan? Waarom? Wat voor hulp? Weet u waar u terecht kan? Lukt het die stap te nemen? Of krijgt u deze hulp al?
- Heeft u of een van uw gezinsleden op dit moment hulp? Wat voor hulp? Was deze hulp al aanwezig voor de corona maatregelen? Hoe vond de hulp toen plaats? Hoe vindt de hulp nu plaats? Hoe krijgt u nu hulp? Hoe heeft u nu contact met uw hulpverlener?
- Wat vindt u van de manier waarop u nu hulp krijgt (wat is positief/wat is negatief/wat zijn verbeterpunten)? Vraag dit voor informatievoorziening vanuit hulporganisatie; gebruikte alternatieve methode door hulporganisatie; inspraak in gekozen alternatieve methode (bijv. live 1,5 meter afstand; appcontact; telefonisch contact, etc.)
- Heeft u nog contact met vrienden, burens en familie? Hoe? Krijgt u hulp/steun van hen? Hoe?

Topiclijst Kinderen

Introductievragen (gezinssituatie, dagbesteding, welzijn, sociaal netwerk).

Geweld en conflicten

- Hoe gaat het thuis? Hoe vindt iedereen het om veel thuis te zijn door corona? (onderling contact, sfeer, stress)
- Wie zorgt er voor je? Vind je het fijn thuis, zijn er ruzies?
- Zijn er nu meer/minder/evenveel ruzies of spanningen thuis dan voor de coronatijd? Met wie (vader/moeder/broer/zus/... of tussen ouders of ouder-brus)? Waardoor komt dit? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Wat doe jij als er (meer) spanningen / conflicten zijn? En jouw broertjes / zusjes? En jouw [type verzorger]?
- Voel je je veilig thuis? En voel je je soms ook wel onveilig thuis? Waarover voel je je dan onveilig? Wat zou je kunnen helpen?
- Krijg je nu meer/minder straf? Wil je daar wat over vertellen of niet?
- Hoe lossen jullie problemen/ruzie op?
- Had je voor de coronacrisis iemand naar wie je toe kon als er spanningen/conflicten waren thuis of met wie je erover kon praten? Wie? Heb je nu nog contact met deze persoon? Waarom wel / niet? Wat is er anders in het contact? Hoe vind je dat?

Ervaringen geboden hulp en hulpbehoefte

- Heb je nu meer/minder/evenveel behoefte aan hulp? Wat voor hulp? Weet je waar je deze hulp kan krijgen? Durf je de stap te nemen?
- Krijg jij ergens hulp voor? Bijvoorbeeld een speciale juf, psycholoog, maatschappelijk werker, therapie, voogd? Soms misschien samen met je [type verzorger]? Wat voor hulp? Was deze hulp er al voor de coronamaatregelen? Hoe kreeg je de hulp toen? Hoe krijg je de hulp nu? Hoe heb je nu contact met je hulpverlener?
- Wat vind je van de manier waarop je nu hulp krijgt (wat is fijn/wat is niet zo fijn/wat zou je anders willen)? Vraag dit voor informatievoorziening vanuit hulporganisatie; gebruikte alternatieve methode door hulporganisatie; inspraak in gekozen alternatieve methode (bijv. live 1,5 meter afstand; appcontact; telefonisch contact, etc.)
- Heb je sinds de coronamaatregelen meer/minder/evenveel/andere behoefte aan hulp? Waarom? Wat voor hulp? Ontvang je deze hulp ook? Weet je waar je terecht kan?
- Krijg je nu nog hulp/steun van iemand anders? Een familielid, vriend of buur? Hoe?
- Zijn er nog meer mensen bij jou thuis die hulp krijgen? Gaat dat (ook) anders? Wordt de hulp wel/niet geboden (meer/minder)?

Afsluiting

- Wat ga je als eerste doen als straks de coronaregels niet meer gelden?

Topiclijst Professionals

- Introductievragen.
- Wat betekent het coronabeleid voor jouw eigen werk(dagen)?
- Hoe kwam u vóór de coronacrisis in contact met gezinnen die u al kende waarvan u weet dat er risico op huiselijk geweld en kindermishandeling is? Hoe nu? Nemen slachtoffers/plegers zelf contact op? Waar loop je tegen aan?
- Hoe kwam u vóór de coronacrisis in contact met nieuwe gezinnen waarbij u huiselijk geweld en kindermishandeling vermoedt/risico? Hoe nu? Nemen slachtoffers/plegers zelf contact op?
- Heeft u contact met meer/minder/evenveel gezinnen als normaal? Hoe verklaart u dat?
- Welke inschatting maakt u van de situatie in de gezinnen waar sprake is van, of risico is op, huiselijk geweld en kindermishandeling tijdens de coronamaatregelen? Zijn de problemen in deze gezinnen anders van aard? Wat is anders? Kunt u in grote lijnen een typerend voorbeeld daarvan geven? Hoe verklaart u deze verandering? Verschilt dit met andere kwetsbare doelgroepen?
- Welke inschatting maakt u van de toename of afname van huiselijk geweld tijdens de coronamaatregelen? Merkt u zelf dat meldingen van huiselijk geweld toenemen/afnemen/ gelijk blijven? Hoe verklaart u dat? Denkt u dat huiselijk geweld zélf toeneemt? Welke vormen (spanningen, conflicten, schelden, fysiek geweld, seksueel geweld)? Wie tegen wie (m/v/kinderen)? Waarom wel/niet? Waarop baseert u dat? Wat zijn de mogelijkheden om te handelen, gaat u toch naar de gezinnen toe?
- Welke inschatting maakt u van de toename of afname van huiselijk geweld zodra de coronamaatregelen verder versoepeld worden? Welke vormen (spanningen, conflicten, schelden, fysiek geweld, seksueel geweld)? Wie tegen wie (m/v/kinderen)? Waarom wel/niet? Waarop baseert u dat? Wat zijn de mogelijkheden om te handelen, gaat u toch naar de gezinnen toe?
- Wat hebben deze gezinnen nu nodig om spanningen/conflicten tegen te gaan? Wat hebben vaders nodig, wat hebben moeders nodig, wat hebben jongeren nodig en wat hebben kinderen nodig? Kan dat gerealiseerd worden? Hoe?
- Wat hebben deze gezinnen straks nodig om spanningen/conflicten tegen te gaan als de coronamaatregelen weer versoepeld worden? Wat hebben vaders nodig, wat hebben moeders nodig, wat hebben jongeren nodig en wat hebben kinderen nodig? Kan dat gerealiseerd worden? Hoe?
- Wat betekent het coronabeleid voor de samenwerking met netwerkpartners? Concrete voorbeelden? Goede voorbeelden? Verbeterpunten?
- Heeft u behoefte aan extra ondersteuning in het contact met deze kwetsbare gezinnen (bijv. richtlijnen, tools, handvatten)? Wat voor ondersteuning specifiek? Is dit specifiek voor de huidige periode of een langer bestaande behoefte?
- Wat heeft u of heeft uw organisatie geleerd in deze weken?
- Zijn er aanpassingen in uw werk die u hoopt te kunnen behouden als de coronacrisis voorbij is? Bijv. een bepaalde werkmethode? Wat is hiervoor nodig?

Colofon

Opdrachtgever	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Auteurs	Prof. dr. M.J. Steketee Dr. R. de Wildt M. Compagner, MSc A.M.L. van der Hoff, MSc Drs. B. Tierolf
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Foto	Pexels.com / Andrew Neel
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-94-6409-015-4

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2020.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Veel mensen hebben de afgelopen maanden voornamelijk thuis gezeten vanwege de maatregelen om het corona virus in te dammen. Dit geldt ook voor kwetsbare gezinnen waarbij sprake is van (vermoedens van) huiselijk geweld. Het lijkt aannemelijk dat spanningen in deze gezinnen de afgelopen tijd zijn opgelopen. Dit terwijl de hulp en ondersteuning aan gezinnen door de maatregelen juist beperkt zijn.

Om daadwerkelijk zicht te krijgen op de situatie in kwetsbare gezinnen en op de hulpverlening die zij tijdens de crisis ontvangen, deed het Verwey-Jonker Instituut, met ondersteuning van de Augeo Foundation en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) onderzoek naar de impact van de coronacrisis op de veiligheid in kwetsbare gezinnen. We voerden dit onderzoek uit onder gezinnen die voor de coronacrisis al gemeld waren vanwege vermoedens van partnergeweld of kindermishandeling of waar bij een van de kinderen sprake is van een jeugdbeschermingsmaatregel. We onderzochten of het geweld in deze gezinnen is toegenomen, en hoe de ondersteuning en hulp aan kwetsbare gezinnen eruit ziet ten tijde van de corona maatregelen. Hebben professionals voldoende zicht op de veiligheid in gezinnen? En hoe ervaren kwetsbare gezinnen de hulp die zij ten tijde van de maatregelen ontvangen?

Om deze vragen te beantwoorden hebben wij vragenlijsten afgenomen bij gezinnen die al voor de crisis gemeld waren bij Veilig Thuis of een andere gecertificeerde instelling. Daarnaast hebben we diepte interviews gehouden met ouders en kinderen uit deze gezinnen en met professionals. De resultaten zijn te lezen in het rapport.